

II RIIGIKOGU

4. istungjärk. **Protokoll nr. 113 (16).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 5. juunil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: põllutöominister **A. Kerem**, siseminister **Th. Rõuk**, rahaminister **O. Strandman**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, teedeminister **K. Kark**, haridusminister **H. B. Rahamägi**.

P ä e w a k o r d:

1. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl. M. Martna küsimise peale Tallinna sadamatehaste ja raudtee peatehaste töolistel ja ametnikkudel saamata tööpalga ja palga waheraha kohta.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl. J. Wain'i küsimise peale Pänurme mõisatööliliste maaga warustamise asjus.

3. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl.-te M. Martinson'i, K. Tamm'e ja J. Holberg'i küsimise peale Järwe walla Kukruse küla talupidajate eraomanduse kasutamise takistamise üle Kukruse põlewkiwitööstuse läbi.

4. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Saksa-Balti Riigikogu rühma arupärimise peale maaseaduse § 11 ja § 12 põhjal wõrandatud inwentaari eest tasumaksmise asjus.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Tartumaa endisele I ringkonna walitsusele Jürman'ile antud kahe normaaltalu kohta.

6. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale korralduste kohta põllutöoministeeriumi metsade peawalitsuses.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl.-te O. Gustawson'i, J. Nanilson'i ja M. Janson'i arupärimise peale riiklikust maatagawarast rendileantud maade edasi-rentimise kohta.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl.-te O. Gustawson'i, M. Janson'i ja J.

Nanilson'i arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heina- ja karjamaal kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta Abjas.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl.-te J. Wain'i, A. Kärner'i ja P. Schütz'i arupärimise peale Tartumaal riigistatud Worbuse mõisa maa pealt wäikekohapidajate äraajamise asjus.

10. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wene-Balti laewaehituse tehase töölistele palga wäljamaksmata jätmise asjus.

11. Rkl.-te M. Janson'i, J. Nanilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Lelle-Hiiekõnno alewi maaga warustamise asjus.

12. Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmisseedus — rkl.-te A. Rei ja J. Jaakson'i ettepanek.

13. Üüriseaduse muutmise ja kaotamise seadus — I lugemisel.

Üüriseaduse komisjoni aruandja J. Jaanis.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wir-**
wastuwõtmine. ma: Awan Riigikogu
koosoleku. Päewakorra
kohta sõna ei wõeta, loen päewakorra
wastuwõetuks.

2. Teadaandmine Sekretäär **J.**
komisjoni antud **Wain:** Juhatuses poolt
seaduseelnõu on antud — seadus le-
kohta. pingute sõlmimise koh-
ta kuldwaluutas —
rahaasjanduse komisjoni.

3. Teadaandmine Johanna Andresen'i
muudatuste kohta asemele on kutsutud
Riigikogu koos- Riigikogusse 4. juunil
seisus. s. a. Aleksander Rim-
mel — töörahwa ühise

wäerinna Pärnumaa walimisringkonna nimekirja järele.

Jaan Waher'i asemele on kutsutud Riigikogusse 4. juunil s. a. Eduard Brok — töörahwa ühise wäerinna Wõru-Walga-Petseri maakondade walimisringkonna nimekirja järele.

Johannes Sillenbergi asemele, arwesse wõttes, et järgmine kandidaat Eduard Watson tagasi astunud on, on kutsutud Riigikogusse 4. juunil s. a. Gustaw Lange — töörahwa ühise wäerinna Tartumaa walimisringkonna nimekirja järele.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine M. Martna küsimise peale Tallinna sadamatehaste ja raudteepeatehaste töölistel ja ametnikkudel saamata tööpalga ja palga waheraha kohta.

Siseminister Th. Rõuk: Wäga austatud Riigikogu liikmed! Wastawalt käesolewale arupärimisele on rekwireerimise ja kahjude hindamise peakomisjonis kaks akti olemas, nr. 2611 ja nr. 4801, mille järele on üldine summa

17.518.538 mrk. 81 pn. Need on nõudmised palkade ja palgawahede asjus Tallinna sadamatehaste töölistelt ja ametnikkudel 3.882.917 mrk. 32 pn. ja raudteetöölistelt ning -ametnikkudel 13.635.621 mrk. 49 pn. kogusummas, nagu juba ütlesin 17.518.538 mrk. 81 pn.

Sadamatehaste tööliste ja ametnikkude nõudmises oleks tähendada, et 322.083 mrk. 80 pn. langeb saamatajäänud palkadeks ja 3.560.833 mrk. 52 pn. palgawahedeks.

Raudteetööliste ja -ametnikkude nõudmises on tähendatud 5.987.089 mrk. 3 pn. saamatajäänud palkadeks ja 7.648.532 m. 16 pn. palgawahedeks. Seega kokku saamatajäänud palkasid 6.309.172 mrk. 83 p. ja palgawahesid 11.209.365 mrk. 98 pn.

Sadamatehaste ametnikkude ja tööliste nõudmine on peakomisjonis 7. mail 1921 a. läbi waadatud ja leitud, et kahjukannatajatel on õigus Saksa riigi walitsuselt saamatajäänud palga ja palgawahe eest 3.882.917 mrk. 32 pn. saada.

Üldse, mis puutub nõudmiste alustesse, siis on mõlemad aktid ajutises komisjonis läbi waadatud ja õigeks tunnustatud. Selle kohta on aktidest järgmist näha: Küsimine, kas ametnikkudel ja

töölistel on õigus saamatajäänud palgawahet nõuda, on olnud juriidilises komisjonis otsustada 7. augustil 1919 a. Komisjon on leidnud, silmas pidades Versailles'i rahulepingut, mille XI, VIII jao lisa I ära jagab pr. g. 232 mõeldud üldised kahjud, kus liitlaste ja nendega ühinenud jõudude kodanikud õigustatud on Saksamaa käest käesolewa sõja ajal tekkinud kahjude eest tasu nõudma ja mille p. 8 üheks niisuguseks kahjuks loeb kahjusid, mis sünnitatud Saksamaa wõi tema liitlaste poolt kodanikka ilma õiglase tasuta tööle sundides, sellepärast ka sadamatööliste nõudmine palgawahe kohta wõib, kui selgeks on tehtud, et töötgemine sunniwiisil sündis, kui õigustatud nõudmine sõjakahjude hindamise komisjoni poolt registreeritud saada.

Andmeid selle kohta, et ametnikka ehk töölisi oleks tööle sunnitud, aktis ei leidu, küll aga on karistus ette nähtud tööseisakute — streikide — ärahoidmiseks. Sedasama tõendawad ka tööliste wolinikud oma seletuskirjas juriidilisele komisjonile, kus muuseas on öeldud, et üleskutsete kaudu tehaste wärawatel on teadaanded wälja pandud, milles teatatakse, et töö on alanud ja töölistel wõiwad meistrite läbi tööle ilmuda. Meistrite kutsete peale on nemad tööle läinud. Weel on töölemineku põhjuseks olnud, nagu seletuskirjas tähendatud, asjaolu, et ilma tööta sissetulekut pole olnud ja teiseks, kui tööline tööle ei ilmu, siis wõidakse ehk sunduslikult tööle paigutada ja weel sinna, kuhu ei tahetagi, sest olla jutud liikunud Saksa raudteede ehitamisest Poola- ja Kuramaal. Esialgu on töölistele palka maksetud awansi näol, sest kindlat päewapalka pole teada antud, kuid hiljem oli päewapalk kindlaks määratud ametiwõimude poolt, mis vähem oli enne-okkupatsiooniaegselt päewapalgast.

Andmeid selle üle aktides ei leidu, millest järeldada wõiks, et oleks kedagi sunnitud tööd tegema wastutahtmist. Ainult ühe isiku kohta on selgeks tehtud, kus peab järeldama, et tööle oli sunnitud ilmuma. Nimelt on kirjalik tõendus selle kohta, et surnud Riigikogu liiget Kesküll'i on käsutatud tööle ilmuma.

Eesti-Saksa sõjakahjude kokkuleppe akt on senni Riigikogu poolt kinnitamata. Kas tema kinnitamist leiab ja missugusel kujul, see on teadmata. Ajutise kom-

misjoni poolt läbiwaadatud kahjud on senni peakomisjoni poolt läbi waatamata. Walitsuseni ei ole nad weel jõudnud, nii et Wabariigi Walitsus otsekohe oma seisukohta awaldada ei saa nende summade wäljamaksmise kohta. Kindlat seisukohta walitsusel praegusel korral ei ole, kuid nende summade wäljamaksmiseks puudub praegu wõimalus. Missuguseks seisukord edaspidi kujuneb, jääb praegu lahtiseks.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Wain'i küsimise peale Päinurme mõisatöölise maaga warustamise asjus.

Põllutöömister **A. Kerem:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle küsimuse kohta on mul au wastata järgmist: Päinurme asunduses on tööliste kasutada krundid nr. nr. 15, 16, 19, 14 — $\frac{1}{2}$ osa, 17 — $\frac{3}{4}$ osa, 30 ja 29-st 4 tiinu põldu, kokku on töölistel 49,10 tiinu põldu, 82 tiinu heinamaad, peale selle karjamaa. Töölisi on 25 perekonda ja 7 üksikut naist, wiimastele on antud 2,33 tiinu aiamaad ja 4 tiinu heinamaad, 46,77 tiinu põldu ja 78 tiinu heinamaad on 25 töölise perekonna peale ära jagatud, nii et iga perekonna peale 1,88 tiinu põldu ja üle 3 tiinu heinamaad tuleb. Põllud on tänawu tööliste wahel ära jagatud.

Endisel omanikul H. Wahl'il on ajutiselt kasutada 8,60 tiinu põldu, 5,40 tiinu heinamaad ja 10,20 tiinu karjamaad. Kokku 24,20 tiinu.

Kruntidest nr. 30 ja nr. 29 on töölistele 4 tiinu põldu pakutud, mida wiimased wastu ei wõtnud põhjendades, et maa wilets ja mis praegu kasutamata.

Ministeeriumi andmete järele on H. Wahl'i perekond suur 13 inimest, seal hulgas 6 inimest 60—80 a. wanaduses.

Kawatus on osa töölisi üle wiia Weinjärwe mõisa, kus maakonnawalitsuse kasutada rohkesti maid, mis wiimane edasirentimise teel kasutab, sellega awaneks wõimalus töölistele rohkem maad anda.

Töölistele määratud maa-ala andmist wiinawabriku rentnikule ei ole ette tulnud, sest töölistel on H. Wahl'i käes kasutada olewatest maadest juurde saanud, mitte aga ümberpöörduvalt. Tööliste koh-tade planeerimine wõetakse ette peale Weinjärwe ülewiiamise küsimuse lahendamist.

6. Wabariigi Walitsuse wastamine M. Martinson'i, K. Tamm'e ja J. Holberg'i küsimise peale Järwe walla, Kukruse küla talupidajate eraomanduse kasutamise takistamise üle Kukruse põlewkiwitööstuse läbi.

Rahaminister **O. Strandman:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mis puutub awalikku julgeolekusse, mis, wõib olla, ähwardatud on kaewanduse maa-aluste käikude läbi, siis peab ütlemä, et walitsus kõik sammud astunud on, et tarwitusele wõtta awaliku julgeoleku kaitsmise abinõusid. Mis aga puutub kohalikkude maapidajate kahjudesse, siis tuleb neil omale rahuldämist nõuda harilikus seaduslikus korras. Kuna põlewkiwikaewandus täiesti iseseisew asutus on, siis tuleb kohalikkudel maapidajatel pöörata selle asutuse poole nõudmisega, kus siis temale ka seaduslik käik antakse. Wabariigi Walitsusel on üksikud juhtumised teada, kus mingisugused kahjud on tekkinud, aga mingisugust suurt hädaohtu ei ole seal olnud. Arwatawasti leitakse warsti ka wõimalused selleks, et kaewanduse maa-alused käigud tulewikus mitte enam kardetawaks ei saa.

7. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Saksa-Balti Riigikogu rühma arupärimise peale maaseaduse § 11 ja § 12 põhjal wõõrandatud inwentaarist eest tasumaksmise asjus.

C. Schilling (sks.): Lugupeetud rahwasaadikud! Was-tus, mis härra minister umbes kolme nädala eest meie arupärimise peale inwentaari eest tasumaksmise üle andis, koosnes õieti ainult motiwide ettelugemisest, mis aastate jooksul igakordse kaswataja kindlaksmääramise- ja juurdlemise teel saadud. Nende motiwide tõelist põhjendust ei ole meie kuulnud. Was-tus oli õieti, nii ütelda, referaadiks endiste walitsuste toimingute kohta, ilma, et wiimased põhjendatud oleks olnud, ehk jällegi praeguse walitsuse seisukoht selle tõsise juriidilise küsimuse kohta selgitatud oleks. Ka asjaolust, et praegune walitsus küsimuse kohta seisukohta wõtnud, wõi õigemini, käesolewa aasta ümberarwamise koefitsiendi 40 peale kindlaks on määranud, ei tahaks mina mitte järeldust teha, et tema põhimõtteliselt olewate wigade parandamis-test loobuda tahab. Sest siin on tegemist

weaga — ja seda peab igaüks objektiivselt mõtleja aru saama, kui tema meie põhjendatud materjaali härra ministri poolt ettetoodud materjaaliga võrdleb. Et ka tänawu wiga uuesti tehtud, on kergesti seletataw, sest see on, nii ütelda, järeldus wõi pärandus, mis saadud sellest ebalooilisest ja motiweerimata algusest, mis omalajal kohe esimesel likwideerimise aastal, see on 1920 a. tehtud on. Walitsus on tol ajal wäga imelikult ja mitte-looogiliselt wälja läinud, mitte likwideerimise 1920 a. hindadest, waid teise — 1919 a. hindadest. Seda aastat ei tule aga üldse arwesse wõtta, waid tegemist on ainult selle aastaga, millal inwentaar üle wõeti. Siin on nüüd põhjapanew andeks-andmata wiga, mis seaduse mõttega on otsekoheses wastolus. Siin on wälja mindud möödaläinud aasta hindadest, sest et nad odawamad olid, kõrwale jättes järgnewa aasta arwestust sel põhjusel, et hinnad siis kallimad ja järjelikult riigile vähem kasulikumad olid. 1919 a. algas ju alles Eesti marga langemine ja just 1920 a. oli see langemine wäga suur. Edasi jääb arusaamatuks, kuidas selle peale tuldi, sarnaseid arwusid aluseks panna, mis üksikult wõetud mingisugust möödupuud indeksarwude jaoks ei paku. On näha, wõi paistab nii, nagu oleks meelega just need vähemad arwud wälja wõetud, mis walitsusele odawamaid tehinguid wõimaldasid, kodanikkude arwel, kelle warandus, ehk küll seaduse põhjal, kuid siiski wõimuga ära wõeti. Nii kuulwad arwestusesse, mis härra minister meile ette kandis, „palgad“, mis nagu siin öeldud on, tol ajal umbes $2\frac{1}{2}$ wõrra tõusnud olid. Aga palgad ei ole indeksarwestusel üldse mööduandwad ja neid ei tarwitata harilikult kusagil kauba eest tasu wäljaarwamisel, kui neid aga tarwitatakse, siis ainult paljude wäärtusemõõtjatega koos.

Samasugune on lugu üüridega. Üürid olid siis üüriseadusega kunstlikult alanatud, kinnistumüüke siis peaaegu ei olnud, ja ei wõinud olla ning ka sarnaseid hindasid ialgi ega kusagil indeksarwude wäljaarwamisel ei tarwitata, mis asiwäärtuste peale sihitud on. Eriti iseloomulik on, kui öeldakse, et renti kawatseti ainult kümne wõrra kõrgendada, tähendab: kawatsust ehk projekti, see on tulewiku wõimalust, mitte aga tõelist hinda wõeti aluseks, et tasusummat nii kui nii kõigis elamiswõimalustes ja sotsiaalses korras kahjusaanutele kahjuli-

kuks muuta. Üksikud motiivid, mille peale weel tähelpanu juhitakse, on ka wäga imelikud. Nii öeldakse näiteks, et oleks ometi õiglane nende wäheste mõisade inwentaari, mis weel edaspidi likwideerimisele kuulwad, teist moodi arwestada, kui suuremat jagu mõisaid, mille inwentaar juba 20-dal ja 21-sel aastal hinnatud oli, tähendab teiste sõnadega, kui kord wiga on tehtud, ei tule seda mitte parandada. Sest seaduse järele on täiesti ükskõik, kas paljude wõi wäheste mõisade inwentaari eest tasu maksetakse.

Lõpuks ütles härra minister weel, et aasta algul, kui ümberarwamise kurs kindlaks määratakse, weel selge ei olnud wõi ei ole, kas kurs aasta jooksul muutmata jääb. Kui seda motiivi tunnistada tahetakse, siis tuleks iga üksiku päewa kohta, mil mõni wäljamaksmine järgneb, kurs kindlaks määrata. Põhjendust sarnase ühekülgsse ja niütelda kunstlikult otsitud materjaalide abil ei saa objektiivselt põhjenduseks seaduse mõttes lugeda, waid see on, mina arwan, eksisammu kinnikatmine. Et nüüd see eksisamm kord juba tehtud oli ja hinnad järgmistel aastatel sellest ebaõigest alusest wälja minnes, ikka edasi wälja arwati, läks asi ikka edasi, nagu saksakeelne klassik seda ütleb: „Wie der Fluch der bösen Tat“. Sel puhul on muidugi ka kõik teised ehk pärastised arwestused järgmiste aastate jaoks ebaõiged. Lugupeetud härrad, mina tahan teile kinnitada, et meie mitte selleks seda küsimust üles wõtnud ei ole, et tüli otsida, waid kindlas tahtmises objektiivset tööd ette tuua ja ma loodan, et ka teie poolt see fahtmine peaks olema, ja et teie peate tunnistama, et need tabelid, mis meie teile indeksarwude saamiseks oleme esitanud, et need tõesti erapooletud, wastuwaidlematud ja enam kui küllaldased on. Ka siis, kui meie poolt esitatud materjaali täiesti küsitawaid andmeid sisse tuua, mis endine walitsus esimesel korral wälja oli otsinud, ja mis siis ikka edasi tarwitati automaatselt, ma ütlen ka siis ei muudeta meie poolt näidatud tulemust peaaegu sugugi. Wiimane näitab ikkagi, et kasu inwentaari eest ainult wäikese osa sellest wäärtusest moodustab, mis seadus mõtles, nimelt kõigi aastate jaoks ümmarguselt arwatud, umbes $\frac{1}{7}$ wõi $\frac{1}{6}$ seaduse poolt mõeldud wäärtuse tasust. Ei ole ka see seadus kellegi poolt teisiti interpreteeritud ja on teda sarnaselt ka

kohtu poolt käsitatud. Seda on mõned nädalad tagasi ka üks Riigikohtu tegelane minule kinnitanud, ilma et mina temalt seda oleks küsinud. Ja teie teate, et need härrad seda harilikult küsimata ei tee.

Nüüd vaatame elu enese peale ja sõrdleme teda seaduse mõttega. Kui hobuste eest 2.000 marka ja lehmade eest 1.000 marka tasu antakse sel ajal, kus keskmine turuhind umbes 20.000 hobuste ja lehmade eest 9.000 marka oli, kui masinad, ütleme reहेpeksumasinaid mõnekümne tuhande eest ära võeti, ja regede eest 70 marka maksetakse, kuigi 600 marga eest suur nõudmine nende järele wabamüügil oli jne., siis, lugupeetud härrad, ei muuda sarnased motiivid ja põhjendused, nagu meile endiste walitsuste materiaalselt toodi, kurba tõsiasi, et siin mitte ainult osawuse puuduse ja arwustuse weaga, waid õiguse wõi juriidilise weaga seaduse wastu tegemist on ja seda wiga parandada on meie, kui riiklikult mõtlewate kodanikkude kohus.

Härra minister on nii kaugele läinud, et katsus tõendada ja ette panna riiklikud tasuhinnad, nagu oleksid riiklikud tasuhinnad mitte wähem kui müügihinnad, nagu oleksid nemad kokkukõlas nendega. Selleks otstarbeks näitas tema üht juhtumist Alatskiwi lehmadega. See on aga üks üksik juhtumine. Mina tunnen teda ka natukene, aga härra ministril ei oleks mitte just tarwis olnud seda juhtumist siin ette kanda, see on üks hoopis teine asi ja see ei ole mitte näitus üldsuse kohta. (Põllutööminister A. Kerem: Mispärast siis need tuhandemargalised lehmad on ette toodud?) Sest, et see on üks harilik juhtumine, härra minister. Selle wastu wõin ma Teile need sajad üldnäited ette tuua, mis iga aasta kõigi silmade ees on olnud. Näiteks 7 hobuse eest 10.700 marka, 16 puhastwerd friisi tõugu lehma eest 44.000 mk., see tähendab ühe hobuse eest 1.543 mk., ühe lehma eest 2.700 mk. jne., ja see oli, austatud härrad, weel üks niinimetatud „kasulik“ ülewõtmise. Asunikud said need loomad odawa hinnaga kätte ja mõned nende hulgast müüsid loomad pärast edasi ja said selle eest palju suurema hinna. Kui teie neid arwusid, mis alalistest elunähtustest wõetud, seadusega sõrdlete, ja ikkagi weel wastolu ei leia, siis on see mitte hoopis loogiline. Ma mõtlen, et teie kõik, kui sõrd teie muidugi partei-politistilistel põhimõtetel üldse eraomanduse tun-

nistuse wastu ei ole, wäga hästi teate, et inwentaari tasumaksimisega asi ikka korras ei ole. Rahwas, nii palju, kui ta üles ässitatud ei ole, teab wäga hästi seda ja loeb maksawat teostamist kuulmatuks. (O. Köster, as.: Kes see rahwas on?) Kes? See rahwas, keda mina tunnen. Austatud härrad, teie näete, et kaswatajad 20,40 ei anna seda, mis seadus mõtleb, nimelt wäärtust. Mõõduandwad on siin § 11 ja § 12. § 11 on öeldud, et elawa inwentaari eest 1914 a. turuhind maksetakse, ja § 12 järele maksetakse eluta inwentaari eest omandamise hind. Tähendab, wäärtus on mõõduandew, aga seda wõib ainult siis leida, kui 1914 a. rubla wäärtus ja omandamise aja rubla wäärtus sel wiisil Eesti markadesse ümber arwatakse, mis tolleaegse wäärtuse annab. Muidu ei olekski tasu wäärtuse järele olema. Ma lisan siin natukene Saksa keeles juurde, sest et mul see eestikeeles walmistamata on. Wenn beispielsweise beim lebenden Inventar der Rubelpreis von 1914 mit 20 umgerechnet wird, so ergibt sich eben nicht der Wert von 1914, sondern eine unbegründete Zahl überhaupt, da in allen Fällen im speziellen Gesetz, — und das Spezialgesetz geht dem allgemeinen vor — nur von Entschädigung des wirklichen Wertes und nicht von Umrechnungssätzen die Rede ist.

Lugupeetud rahwasaadikud, teie olete meile, Balti sakslastele, wahest ette heitnud, et meie ühise kodumaa korraldamisest mitte sarnaselt osa wõtnud ei ole, nagu teie seda meilt ootasite. Meil on ses suhtes mitte wähe wäga rõhuwaid muljeid olnud, aga head tahet ei ole meie mitte kaotanud ega ei tahagi kaotada. Siin ei tule meie jällegi mitte arwustusega arwustuse pärast, waid sellepärast, et tehtud ehk juhtunud wigu rahuliku asjaliku tõenduse abil kõrwaldada. See, ma mõtlen, on ka töö kodumaa heaks. See ei ole mitte ainult tasuküsimus, see on küsimus, mis meie kõigi õiguse tunnet puudutab, ilma milleta meie kultuurriik olla ei wõi. Ärge wastake mitte, et asi liig kalliks läheb, ja et riik seda ei suuda kanda, ärge mõtelge, et meie pimedad oleme, et meie ei näe, kui palju see kodumaa kanda wõib, see kodumaa, kus meie ise elame ja kaasa kanname. Meie ei ole oma nõudmistes ka mitte utoopilised, ega ebarealsed. Meie leiaksime hea tahtmise juures teie poolt küll teed, kuidas ja mil wiisil ka selles

küsimuses õigusemõistet ja rahalist jõudu kokkukõlla wiia saaks. Võiks juba üht teed leida. Ma tahaksin selle peale ainult mööda minnes tähendada, mis nii ütelda, täie väärtuse ja riigi rahakoti ulatuse wahel asuks. Mõtelge ometi ainult wahemaksu peale, mis riik inwentaari omanikkude kulul saab, kui tema neile ainult pealt näha tasu maksab ja sedasama objekti 100% wõrra kallimalt edasi müüb. Loeme maareformi teostamise määrust § 133. Seal on öeldud, et walitsus wõrandatud inwentaari turuhinnaga edasi müüb. Sellest järeldub ometi teatud mõttes, et ka tasu täiewäärtuslik peab olema, muidu tuleb nii wälja, et walitsus wõrandatud inwentaari edasimüüki tuluallikaks tahab muuta.

Austatud härrad, meie oleme omalt poolt arwud ja materjaalid toonud, härra minister on ka sedasama teinud. Ma mõtlen ühekordse kuulamise juures on raske kindlat seisukohta saawutada. See on siin puhas faktide küsimus, mida ainult siis otsustada wõime, kui faktid täpselt läbi kaalutud ja kontroleeritud on. Sellepärast esitan mina ülemineku-wormeli, millest arwan ja endale arwata luban, et see ka walitsusele wastuwõetaw on. See ülemineku-wormel kõlaks järgmiselt: „Ära kuulata ühelt poolt Wabariigi Walitsuse ja teiselt poolt arupärijate poolt ettetoodud materjaalisid, otsustab Riigikogu walida ülesseatud küsimuse edaspidiseks selgitamiseks Riigikogu erikomisjon, sellele õigust andes sellekohastest riigiasutustest ja asjasthuwitatud ringkonnast asjatundjaid kaasa tõmmata ja tagajärgedest Riigikogule teatada.“

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jaanis'e poolt on esitatud lihtülemineku-wormel.

Faktiliseks märkuseks on sõna härra põllutööministril.

Põllutööminister **A. Kerem**: Faktilise märkusena tahtsin eelkõneleja ühe wiimase oletuse juures peatada, et inwentaar müüakse ära turuhindadega. Minul ei ole muidugi wõimalik inwentaari müügilehti kõiki Riigikogusse tuua ja sealt üksikuid hindasid wälja noppida. Aga mina olen kindel, et neil müügilehtedel wäga wäheste hindadega asju leidub, ühtlasi wõib seal ka leida, et wäga wähehinnalised asjad sagedasti müümata on jäänud. Nähtawasti ei ole nad ka wäheste hinna wäärt. Kuid sellest ei saa muidugi üldist järeldust teha, et inwen-

taar kallilt oleks edasi müüdnud. Samuti ei ole ka eelkõneleja küllaldaselt odawat wõrandamise hinda põhjendanud, kui ta üksikuid odawahinnalisi wõrandamisi demonstreerib.

Edasi, tänawuaasta kursimäärade juures tahtsin tähendada, et kuigi, wõib olla, Eesti margakurs kunni 10 protsendini kõikunud on, siis ei anna see veel põhjust maksude ja kohustuste ümberarwamiseks. Ja mitte ükski meil ei ole see wiisiks, waid ka mujal, kus ka sagedasti rahakurs kõikunud on ja wõib olla veel palju suuremal määral, ei ole kohustuste ja rahaliste nõudmiste ümberarwamise ette wõetud. Meie näeme ka eelmise walitsuse tegewusest 1921 a., kus kursi-wäärtuse kõikumine kunni 27% ulatas, sel korral aga omanikkude kahjuks, sest wõrreldes 1921 a. olid hinnad langenud. Kuid sel ajal motiweeris walitsus oma otsust sellega, et kõik need juhuslikud kõikumised ei wõi mõduandwad olla ja jäi endise inwentaari hinna juurde. Mina muidugi ei saa tõendama tulla, et inwentaari hind, mis makstud, wäga kõrge oleks. Aga üht peab silmas pidama, et see igatahes en gros hind on ja en gros hindadele ei saa wõrdlusi tuua detailsete hindade näol.

W. Hasselblatt (sks.): Meine Herren Abgeordneten! Der Landwirtschaftsminister erwähnte den Unterschied zwischen Detail- und Engros-Preisen. Ob wir nun die einen oder die anderen nehmen, es läuft immer auf dasselbe hinaus, der klaffende Unterschied in der Bewertung eines Gegenstandes im Besitz des Gutsbesitzers, des Ansiedlers und des Abnehmers desselben vom letzteren bleibt bestehen und ist eine Ungerechtigkeit, die wir beseitigen müssen. Wenn z. B. ein Pferd als zu enteignendes Eigentum des Gutsbesitzers mit 2000 Mark, als Kaufobjekt für den Ansiedler mit 6000 und als Marktobjekt mit über 10.000 bewertet wird, so ist von einer Gleichberechtigung der einzelnen Kategorien Landwirte wohl nicht die Rede. Im Sinne einer jeden Entschädigung liegt die Forderung, dass für die Zahlung ein gleichwertiges Objekt erworben werden kann. Tatsächlich konnte der Gutsbesitzer für den Entschädigungspreis von 10 Pferden sich vielleicht eines oder zwei Pferde erwerben. Wie konnte dies geschehen, wenn der Landwirtschaftsminister zugibt, dass das Agrargesetz grundsätzlich das Inventar

nicht teilweise, sondern voll entschädigen will? Weil das Gesetz nicht das letzte Wort sagt, sondern Regierungsverordnungen und -beschlüsse entscheidend gewesen sind! Im Staatsgericht, welches die Frage leider nicht ad materiam prüfen konnte — die Vollmachten der Regierung sind hier zu grosse gewesen, erklärte der Vertreter des Landwirtschaftsministeriums, das Agrargesetz habe durchaus nur eine teilweise Vergütung für das Inventar im Auge und auf meine Frage, ob 10, 20 oder 90% des vollen Wertes, erklärte er, das hänge von der Zahlungskraft des Ansiedlers ab, also ein rechtliches Vacuum. Es freut mich, dass der Landwirtschaftsminister diese Ansicht nicht teilt. Dieses gibt uns zwingende Veranlassung, die Behandlung der Angelegenheit durch die Regierung einer Revision zu unterziehen, denn im Hinblick auf die gehandhabte Praxis drängt sich immer wieder der Vergleich zwischen den erwähnten 3 Preisen auf. Es handelt sich hier um eine rein rechtliche Frage, deren Klärung im Staatsgericht leider nicht herbeigeführt werden konnte. Dass diese Frage zugleich jetzt auch zu einer politischen geworden ist, ist ohne unser Zutun erfolgt. Ich bitte Sie, meine Herren, den Antrag des Abgeordneten Baron Schilling anzunehmen.

Riigikogu walida ülesseatud küsimuse edaspidiseks selgitamiseks Riigikogu erikomisjoni, sellele õigust andes sellekohastest riigiasutustest ja asjasthuwatutad ringkonnast asjatundjaid kaasa tõmmata ja tagajärgedest Riigikogule teatada.“

Ülemineku-wormeli ettepanija poolt on ülemineku-wormeli wiimane osa maha kustutatud, sest terwelt ei oleks seda ülemineku-wormeli hääletamisele saanud panna. Hääletamisele tuleb rkl. Schilling'i ülemineku-wormelist järgmine osa:

„Ära kuulates ühelt poolt Wabariigi Walitsuse ja teiselt poolt arupärijate poolt ettetoodud materjaalisid, otsustab Riigikogu walida ülesseatud küsimuse edaspidiseks selgitamiseks Riigikogu erikomisjoni.“

Rkl. Jaanis'e poolt on esitatud lihtülemineku-wormel:

„Riigikogu, Wabariigi Walitsuse seletusi Saksa-Balti Riigikogu rühma arupärimise peale maaseaduse § 11 ja § 12 põhjal wõõrandatud inwentaari eest tasumaksmise asjus ära kuulates, läheb päewakorras edasi.“

Esimesena panen hääletamisele rkl. Schilling'i ülemineku-wormeli ja kui see peaks tagasi lükatama, siis tuleks hääletamisele rkl. Jaanis'e lihtülemineku-wormel. (H ä ä l e t a t a k s e.) Enamus on rkl. Schilling'i poolt.

1) K. Jürman määrati Kuremaa walla-nõukogu poolt 1921 a. maasaajaks Luua asunduse kr. nr. 39 peale, kui wabatahtlikult wabadussõjast osawõtnud ja haawatasaanud sõdur, kellele Wabariigi Walitsus sõjas ülesnäidatud wahwuse eest autasuks tasuta maa määranud. Olles Tartumaa III ringkonna walitseja, kasutas tema ka 1921/22 põllumajanduse aastal ringkonnawalitseja asukohaks wäljaplaneeritud Luua asunduse talu nr. 38.

1922 aastal, kui ametnikkudele ametitalude andmise otstarbekohasuse üle polemiseerima hakati, andis ringkonnawalitseja K. Jürman maakorralduse peawalitsusele palwe, awaldades soowi, et teda mitte ei sunnitaks ringkonnawalitseja talu pidama, missugune palwe ka maakorralduse peawalitsuse poolt rahuldati. Krunt nr. 38 anti wälja wabatahtlikule soomusrongi sõdurile Armin Räägo'le, kellele Wabariigi Walitsuse poolt autasuks tasuta maa on antud ja kelle isa enamlaste poolt tapetud. Nõnda on K. Jürman'il 1. maist 1922 a. saadik ainult üks talu kasutamisel. Härrastemaja asunik K. Jürman'i krundis ei asu ja ei ole ka temale müüdnud.

Peale planeeritud krundi nr. 39 K. Jürman'ile mingisugust karjamaad eraldi renditud ei ole. Mis puutub Kärkna luhast renditud tagawara-heinamaasse, siis on see 1922 a. makswate määrustega kokkukõlas Jürman'ile kasutamiseks antud ja Jürman'iga leping sõlmitud, mis minu arwamise järele rendilepingu tähtaja lõppemisel enam pikendatud ei wõiks saada, kuna warem selle motiiviks oli, et ringkonnawalitsejal suuremaid sõitusid tuleb teha ja et temal rohkem heinamaad tarwis on. Praegu muidugi need motiivid langewad ära ja lepingu lõppemisega seda enam pikendada ei tuleks.

Maareformi teostamise määruste § 133 ja põllutöoministri juhtkirja nr. 4721, 16. aprillist 1921 a. algusel on igal asunikul õigus saada wastawalt tema majapidamise nõuetele elusat inwentaari kuni 4 lehma, 2 mullikat, 2 hobust ja 1 sälg. Nii on K. Jürman riigilt inwentaari saanud mitte rohkem, kui seda makswad määrused lubawad.

Põllutöoministeriumi andmete järele on K. Jürman oma majapidamist ise pidanud ja ei ole maad kellegile edasi rentinud.

Edasi küsitakse: kuidas kawatseb Wabariigi Walitsus endisi Luua mõisa töölisi maaga warustada?

Selle küsimuse kohta wõin järgmist seletada: kandidaatide määramisel 1921 a. reserweeriti Luua mõisa tööliste jaoks kaks normaaltalu ja kaks käsitöökohta, kuid mõisa planeerimisel sai krunte rohkem kui ette kawatsetud ja ringkonnawalitseja Jürman andis töölistele lisaks weel kaks normaaltalu ja ühe käsitöölise koha.

Maaga warustati kõik mõisa planeerimise tõttu ilma tööta jäänud Luua mõisa tööliised ja jäi maad ülegi, nii et pool normaaltalu ühele naabrimõisas asuwale sõdurile anti.

Maad said tööliised järgmiselt:

August Sastok 5,49 tiinu põldu ja 1,46 tiinu heinamaad; Jaan Lindenberg 5,49 tiinu põldu ja 1,46 tiinu heinamaad; Rudolf Limbak 5,75 tiinu põldu ja 2,68 tiinu heinamaad jne.

Keskmiselt iga töölise kohta 4,7 tiinu põldu ja 1,9 tiinu heinamaad. Kokku 6,6 tiinu kõlbulikku maad.

Nii on Luua asunduse tööliised maaga suuremal määral warustatud kui kusagil mujal mõisades teha on wõidud.

Peale selle wabanes Luua mõisas 1923 a. kewadel üks käsitöökoht ja 1924 a. kewadel $\frac{1}{2}$ normaaltalu. Et Luua mõisas ilma maata töölisi ei olnud, paigutati wabanenud kohtadele 2 endist Kuremaa mõisa töölist.

A. W o m m (sd.): Wabariigi Walitsuse wastus arupärijaid ei rahulda. Teen ettepaneku läbirääkimisi algada järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja **K. W i r m a**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste kohta põllutöoministeriumi mettsade peawalitsuses.

Põllutöominister **A. K e r e m**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Enne kui arupärimises ülestõstetud küsimuste wastamisele asuda, luban tagu minule rkl. Gustawson'i poolt arupärimise põhjendamisel ülestõstetud küsimusi lühidalt käsitada. Rkl.

Gustawson tähendas, et meie mettsad walitsetakse ilma ühegi süsteemita, metsa raiutakse ilma ühegi plaanita ja mõõduta

ning kindlat metsamajanduse poliitikat meil ei ole. Seda väidet on väga mitmel puhul Riigikogu kõnetoolilt korratud ja mina olen siit vastu seletanud, et meil kindel metsaraiumise kawa on olemas, ei raiuta metsa mitte ilma mingisuguse mõõduta, waid kindla normi ja kindla plaani järele. Kuid kui meie nii edasi läheme ühelt ja teiselt poolt, siis wõime muidugi igauks oma seisukohale jääda ning ei tule kunagi selgusele. Sellepärast arwan mina, et kui Riigikogu neid küsimusi tõsiselt wõtab, siis on wõimalus Riigikogu kaasabil tõesti juurdlust ja selgitust kohapeal ette wõtta, et selgusele jõuda, kas need andmed wastawad tõeludele, kas meil on kindel plaan ja kas on sellel plaanil need metsad üles märgitud, mis tõepoolest metsad on, wõi seal metsade nime all rabad üles wõetud jne. Selles on wõimalik selgusele jõuda siis, kui Riigikogu liigete hulgas tekib teataw huwigrupp, kes walmis oleks koha peale sõitma, siis wõiksime wõrrelda metsade peawalitsuse andmeid ja wõiksime mõnikümmend katset teha, kas need andmed, mis on metsade peawalitsusel, wastawad tõeludele kohapeal. See küsimus meie majanduselus on sedawõrd tähtis, et mina isiklikult olen walmis igate pidi kaasa aitama, et sarnane selgitustöö põhjalik ja asjalik oleks. Edasi rääkis Riigikogu liige Gustawson, et statistilised andmed metsade alal puudulikud on ja et statistika keskbüroo püüete peale waatamata ei ole lastud mitte neid andmeid koguda, kuna ei ole antud metsade peawalitsuse poolt tarwilisi andmeid ja et statistika keskbüroo poolt mitmel puhul etteheiteid kuulda on. Ma pärsin statistika keskbüroo juhatajalt ja samuti ka metsade peawalitsuse juhatajalt, kas on niisuguseid asju olemas ja nii üks kui teine, eriti aga statistika keskbüroo juhataja pidi kahjatsusega seda märkima, et statistika keskbüroo arwel niisuguseid kuuljutte laiali laotatud. (O. Gustawson, is.: Küsige härra Tooms'i käest järele!) Kes see on? Ma ei hakka puudutama kõiki küsimusi, mis rkl. Gustawson'i poolt üles tõsteti, aga üks nii laiaulatuslik küsimus, mida rkl. Gustawson nii täie hooga käsitas, oli see, et metsade peawalitsuse kõrgemad ametnikud nij alawäärtuslikud on, et seal istub üks kurjategija teise peal, kuna peawalitsuse juhataja mitte sõrmegi ei taha liigutada, et neid kõrwaldada. Selle juures räägiti siin ühest metsaülemast Ilwes'est, keda

kõrwaldada ei taheta. Mina pean tähendama, et see isik on kõrwaldatud oma ametist, on kohtualla antud. (O. Gustawson, is.: Millal?) See on wist juba paar kuud wõi enam tagasi. Siis on üht teist metsaülemat — Aun'i, nimetatud, kelle kohta mina pean ütleva, et tema kohta kestab juurdlus edasi. Senni ajani ei ole need juurdlusmaterjaalid sarnaseid tagajärgi andnud, et nimetatud metsaametnikku oleks wõinud awalikult süüdistada. Wõib olla, et see edaspidi selgub, kuid siis on selge, et sellele wastaw seaduslik käik järgneb. Kuid wõib olla, selgub aga midagi wastupidist. Peale selle kriipsutas rkl. Gustawson alla, et mis sellest kasu, kui üht ehk teist antakse kuritarwituste eest kohtu alla, kuritarwitusi tuleb ära hoida. Mina arwan, et seaduslikule wastutursele wõtmine ongi see abinõu, mis neid, kes kurja peale läinud, karistab. Kui kõik need, kes on seadusi rikkunud, wastawat karistust saawad, siis on see üks kõigetähtsam abinõu kuritarwituste ärahoidmiseks. Ma ei saa salata, et ka teisi ja kolmandaid abinõusid on olemas, aga selge on see, et metsade peawalitsuse juhataja nüüd kõigi oma ametnikkude tööd igapäew ise oma silmaga ei saa näha ja et iga kuritarwitust tema saaks ette ära hoida. Üks abinõu oleks see, kui peawalitsuse juhatajal oleks õige wabad käed omale kaastöölisi walida. Kuid just sel alal ongi meil lahku mindud. Niipea kui metsade peawalitsuse juhataja üht ehk teist ametnikku tahaks kõrwaldada, juba siis, kui temal ainult kahtlus on, et see ametnik oma ameti ülesannetega täide ei saa, siis arwan, et härra Gustawson esimene on, kes tuleb arupärimisega just metsade peawalitsuse juhataja vastu, et ilma tarwiliku süüteoametnikka kõrwaldab. (O. Gustawson, is.: Sääski kurnatakse, aga kaamel neelatakse alla!) Ma tulen nende sääskede juurde weel tagasi, ja siis näete, kas siin on kurnamise wõi millegi muuga tegemist. Minul on andmed olemas, mis lasewad oletada, et metsade peawalitsuse juhataja kõrgemat ametnikkudega sagedasti karmimalt ümber on käinud, kui nendega, kes temast kaugel on.

Mis puutub arupärimisesse endasse, mis üles tõstetud metsade peawalitsuse ametniku karistamise puhul, siis on selle kohta metsade peawalitsuse juhataja poolt minule järgmist ette kantud:

„1) August Warjun astus metsade peawalitsuse teenistusse 21. märtsist 1923 a. nimetusega registraatori koha peale.

Warsti peale ametisseastumist oli märgata, et tema selles ametis liig saamatu ja lohakas oli. Tihti peale tegi tema eratoimetustega rohkem tegemist, kui oma otsekoheste kohuste täitmisega. Sellekohased hoiatused tehti temale, kuid et juba kõik osakondade juhatajad enam tema korralduste ja töödega rahul ei olnud, minule sellekohased ettekanded tegid, — sai minu resolutsiooni põhjal 5. septembrist 1923 a. Warjun'ile tõsine kirjalik hoiatus tehtud, temale kohuseks tehes korralikumalt oma kohuseid täita ja rohkem oma otsekohestele ülesannetele anduda.

Kuid et asi siiski ei paranenud, korraldused registratuuris kordusid, selle peale vaatamata, et peale nimetatud Warjun'ile mitmel korral veel suusõnalised noomitud tehti, tehti 1923 aasta lõpul minu poolt korraldus osa tema tööd osakondade juurde paigutada, mis aga nüüd peale Warjun'i ümberpaigutamist ja tema asemele teise isiku nimetamist kõik jälle wana wiisi wõimalik ja otstarbekohane ümber korraldada oli.

2) Minu Warjun'i ümberpaigutamise määruse 5. maist s. a. põhjuseks on olnud eeskirjeldatud asjaolud ja arwesse on wõetud, et Warjun kõigi minu nõudmiste ja hoiatuste peale vaatamata oma endist lohakat ametikohuste täitmist ja saamatust jätkas, tihti tööajal jällegi oma erasju ajas ja peawalitsusest töölt lahkus, ilma et sellest oma ülemusele teatas ehk puudumiseks luba küsis.

Teenides registratuuris wanema ametnikuna oli Warjun kohustatud omale alluwatele ametnikkudele ametikohuste täitmisel ja ülespidamises head eeskuju andma, kuid täielikult kujunes asi sellewastu hoopis ümberpöördukt, mille tagajärjel üldine korraldus ja töowiljakus registratuuris kannatas ja ametnikkude omawahelised arusaamatused tekkisid.

3) Mittetõendatud laimujuttude ettekandmise ja intriigide tõttu oli wahekord Warjun'i, sekretääri, kui tema otsekoheste ülemuse, ja registratuuri ametnikkude wahel niiwõrd terawaks ning wäljakanatamatuks muutunud, et kauem sarnases olukorras koos edasitõõtamine täiesti wõimatu oli.“

Ma läinud korral lühidalt tähendasin, missugused laimujutud metsade peawalit-

suses maad olid wõtnud, kus ka Warjun esiotsa seletas, et temale olla kirjakeandjad ja jooksupoisid rääkinud, et ühe käskjala ametissewõtmise puhul olla sekretäär 2—3000 marka altkäemaksu wõtnud. Ülekuulamisest selgus, et asi hoopis ümberpöördukt on. Need, kes neid juttusid pidid rääkinud olema, tunnistasid kõik, et seda juttu on Warjun neile rääkinud ja palunud neid ütelda, kui neilt seda küsitakse, et nad neid jutte mujalt kuulnud. Sellest on teatatud kohtupalati prokuröörile, kes oma juurduse lõpetanud ning süüdistusakti rahukogu prokuröörile edasi saatnud.

4) Warjun'i kätte usaldatud postawansi summade rewideerimisel tuli ilmsiks, et selle saldo rewideerimise ajal temal mitte ette näidata ei olnud, waid sai wiimati tema poolt wäljaspoolt toodud ja ette näidatud.

Kõike seda kokku wõttes tuli seisukohale asuda, et sellele asjale tuleb kord kindel lõpp teha.

Minu poolt sai osakonna juhatajatelt järelepärimine tehtud, kes Warjun'it oma alla tööle wõtaks, sest et teda tingimata endiselt kohalt ümber tuleb paigutada. Selle minu ettepaneku peale ei olnud osakonna juhatajad keegi nõus teda oma alla töösse wõtma ja sai ta lõpuks käskude-täitja ametniku korraldusse määratud.

Kui minu Warjun'i ümberpaigutamise määrus 6. mail temale sekretääri poolt kuulutatud sai, hakkas tema määratsema, karjus ja rikkus peawalitsuses rahulist töötegemist ja et mina mitte kohaseks ei pidanud ametiruumides politseiwõimude waheleastumist tarwitada, sai minu poolt sellekohane juurdlus korraldatud ja Warjun'ile minu määrusega 7. maist s. a. kolmepäewane arest määratud ja politseilt palutud selle määruse täidewiimist.

Juurdlus Warjun'i asjas sai minu korraldusel toime pandud wanemate ja era-pooltute peawalitsuse ametnikkude, see on peawalitsuse metsainspektori ja kohuasjade ajaja poolt.

Üle kuulatud said selles asjas nii wanemad kui ka teised peawalitsuse ametnikud, nende hulgas osakonna juhataja, sekretäär, 2 asjaajajat ja terve rida teisi ametnikka ja teenijaid, kokku 16 isikut.

Aresti trahwi ärakandmise order sai Warjun'ile isiklikult kätte antud korraldusega, et tema kell 3 p. l. 7. mail ühes metsade peawalitsuse käskjalaga, kelle käes saateraamat ühes wastawa määru-

sega oli, ilmuks politsei reserwiülema juurde, ilma et politseiwõimu selleks tarwitada ei tuleks. Kuid sellest keeldus jällegi Warjun, lahkus enne teenistuse lõppu ametist, oli kuulu järele arsti juures, ajalehtede toimetuses ja mujal käinud ja wiimati siis ka politsei reserwiülema juures, kus tema ennast haigeks tunnistas ja hiljemalt, see on 8. mail, ka minule arstitunnistuse ette pani, mille järele temale 3 päewa puhkust lubatud sai. Neid „puhkuse“ päewi tarwitas Warjun linna mööda ühest kohast teise rändamiseks, et nähtawasti nõu saada, kuidas karistuse kandmisest mööda pääseda, oli ka mitu korda metsade peawalitsuse osakondades, kus mitmeid ähwardusi tegi.

Nüüd esmaspäewal, 12. mail pani Warjun jällegi arstitunnistuse ette, et temal neuroosis olewat ja 2 kuud puhkust tarwitab, kusjuures aluseks oli wõetud ette pandud arstitunnistus. Siinjuures olgu aga tähendatud, et Warjun'i endist ülespidamist silmas pidades, kus erilisi neuroosise tundemärke näha ei olnud ja need just nagu minu poolt määratud karistuse tagajärjel tekkinud oleksid — pean tarwilikuks ettepanekuga esineda, et Warjun saaks arstliku komisjoni poolt läbi waadatud. Selle tõttu sai minu poolt määratud karistuse täitmine seisma pandud ja Warjun'ile kahekuuline puhkus lubatud.“ (M. Martna, sd.: On ta weel teenistuses?) On teenistuses.

Kahjuks puudub mul praegu teine ettekanne, aga ma katsun suusõnal edasi anda, mis mulle ette kantud. Selle aja sees on Warjun käinud metsade peawalitsuses, seal kõiksugu ähwardusi teinud ja õieti ametisolemise korda täiesti ignoreerinud ja rikkunud. Ka neid wiimaseid sündmusi arwesse wõttes, on metsade peawalitsuse juhataja wastawate andmete põhjal selgusele jõudnud, et karistus, mis Warjun'ile distsiplinaar-korras määratud, mis ette wõetud ametniku parandamise otstarbel, waewalt oma ülesannet täita suudab, sellepärast on metsade peawalitsuse juhataja oma endisest määrusest loobunud ja süüdistusmaterjaalid edasi saatnud rahukogu prokuröörile August Warjun'i wastutusele wõtmiseks nuhtluseaduse §§ 393 ja 394 põhjal. Minul ei ole vähematki kahtlust, et kuna asi kohtuwõimude kätte üle on läinud, et seal õiglane ja erapooletu otsus selles asjas tegemata jääb. Minul on tunne, et mitte selle otsuse alla ei lange metsade peawa-

litsuse juhataja, waid peawalitsuse ametnik August Warjun. (L. Johanson, sd.: Kas kohtunik kudel ka see tunne on?) See igatahes selgub lähemal ajal.

Edasi on räägitud siin kellegist Hans Laos'est, kellele peawalitsuse juhataja rusikahoobi rindu andnud ja ametiasutusest wälja ajanud. Ka selles asjas on minul juurdlus korraldatud, ja mina wõisin juba läinud koosolekul juurdluse tagajärgi ette kanda. Seesama materjaal on minu poolt ka prokuröörile edasi antud, kes asja siis lõpulikult selgitada wõib. Igatahes, esialgne selgitus meie abinõudega andis tagajärgi, et kõik tunnistajad, kes süüdistaja enese poolt üles olid antud, neid asjaolusid, mis nende juuresolemisel pidi sündinud olema, mitte näinud, ega tähele pannud ei ole. Mina wõin ka ainult esialgselt oletada, et neid asjaolusid üldse olnud ei ole.

Nii wõiksin arupärimise lõpus esitatud küsimiste peale järgmist wastata: 1) kas loeb Wabariigi Walitsus loomulikuks korraks, et kõrgemate ametnikkude süütegude peale waadatakse enam-wähem läbi sõrmede, alamad ametnikud aga kõige pisemagi eksituse eest karistatakse ja teine kord hoopis ilma süüta? Pean Wabariigi Walitsuse nimel neid etteheiteid, mis tehtud kõrgemate ametnikkude kohta, täiesti tagasi tõrjuma. Ei ole minu, ega ka minule alluwates ametkondades wiisiks, et kõrgemaid ametnikka vähem karistatakse kui alamaid. Just ümberpöörduvalt, kui meie karistuste arwu waatame, siis wõib ainult teist oletada, et siin kõrgemate ametnikkude mõttes palju karmimalt ja ohtramalt on karmi kätt tarwitatud, kui alamate ametnikkude juures.

Kui registreerija ametniku juures muud ette heita ei ole, kui seda, et tema registratuuri raamatud nii kokku on seatud, et selle põhjal raske kirju kätte on leida, siis see iseenesest ei ole kes teab kui suur kuritegu. Aga see on ka suurem süü, mida sarnane ametnik wõib korda saata oma ameti alal, kui tema oma tööd küllalt ei oska korraldada.

2) Kui mitte, mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta a) metsade peawalitsuses kõrgemate ametnikkude hulgas ohtralt maadwõtnud kuritarwituste kõrwaldamiseks ja riigihuwide energiliseks kaitsemiseks metsade peawalitsuses?

Pea ütlema, et need kuritarwitused, mis awalikuks on tulnud, on kindla käega karistatud ja kui siin Riigikogu soowi awaldaks ja põhimõtet maksma tahaks panna, et ametkondade juhatajatel mitte ainult võimalus ei ole ametnikka oma kohtadelt wabastada sel juhtumisel, kui nendel juba kuritarwituse faktid ette on panna, waid et nemad, — nagu endise Wene korra juures, — juhtumisel, kui kuriteos kahtlustamiseks kindlad oletused juba olemas, kui usaldus kadunud, et siis juba ametnikku kohalt wõis kõrwaldada, kui meil see põhimõte saaks maksma pandud, siis on see tuntawaks abinõuks kuritarwituste ette ära hoidmiseks. Praegusel korral meil neid abinõusid käes ei ole täiel määral, ja kui neid abinõusid keegi tarwitaks, siis arwan mina jälle, et Riigikogusse tullakse arupärimisega, mis on selle ehk teise süü, missuguse paragrahwi all wõiks seda kohtualla anda.

b) Alamate ametnikkude kaitseks peawalitsuse omawoli wastu.

Pea ütlema, need juurdlusmaterjalid, mis minul käsitada olnud, ei lase mingisugusest omawolist rääkida.

3) Kas mõtleb Wabariigi Walitsus ametnik Warjun'i asjus selgitawaid samme astuda ja tähendatud ametnikule määratud karistust tühistada? Asja selgitamiseks on samme astunud ja asi on kohtuwõimudele üle antud. Kohtuwõimud teewad muidugi oma erapooletu otsuse. Karistuse tühistamist, eriti distsiplinaarkaristuse tühistamist ei ole minul, ega ka Wabariigi Walitsusel tarwis teha olnud. Kuna raskemad asjaolud on päewakorrale tulnud, on asi edasi saadetud ja mina pea ütlema, kui asi sarnase käigu wõtab, mis esialgne juurdlus oletada laseb, siis ametnik palju raskema karistuse alla satub.

4) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta selleks, et edaspidi ametnikkude suhtes leiaks wankumata täitmist põhiseaduse § 8, ega korduks enam ametnikkude aresti määramised metsade peawalitsuse ülemuse korraldusel?

Wabariigi Walitsusel ei seisa ülesandeks seadust seletama hakata. Igatahes on walitsus arwamisel, et need distsiplinaarkaristuse wiisid, mis meil seaduses ette nähtud, mitte muutunud ei ole. Ühtlasi on Wabariigi Walitsus seisukohale asunud ja tsiwiil ametiasutustele ja wastawatele ametnikkudele juhtnõõrid andnud, et distsiplinaarkaristuse wiis

arestimääramise korras edaspidi mitte tarwitusele ei tule.

O. Gustawson (is.): Arupärijate nimel teatan, et meie ministri seletusega rahuldatud ei ole ja teen ettepaneku läbirääkimisi awada järgmisel arupärimiskosolekul.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine O. Gustawson'i, J. Nanilson'i ja M. Janson'i arupärimise peale riiklikust maatagawarast rendileantud maade edasirentimise kohta.

Põllutöönister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewas arupärimises on puudutatud küsimust, kui suurel määral ja mis otsarbega on lubatud asundustalusid edasi rentida. Mina wõin

siin tõendusena ette kanda ainult neid andmeid ja ametlikka arwusid, kus meil on võimalik olnud kindlaks teha edasirentimist ja kus see edasirentimine on sündinud seaduse piirides. Nii on 1923 a. kunni käesolewa aastani põllutöõministeeriumi poolt edasirentimist lubatud 50 rentnikule, harilikult 1 kunni 2 aasta peale, ühel juhtumisel 5 aasta peale. Edasirentimise põhjuseks on olnud rentniku sõjawäes teenimine ehk ülikoolis õppimine, mis takistab teda isiklikult kohta harida, niisama on inwaliidid, kes terwislikkudel põhjustel tööst isiklikult osa wõtta ei saa, luba saanud edasirentimiseks. Lubade wäljaandmine on sündinud peale rendilepingu kawa ettepanemist, mis põllutöõministeeriumile wastu wõetaw, kusjuures rendisumma 10 kunni 30.000 margani on olnud, koha suuruse järele, kunagi aga mitte üle 1000 marga tiinu eest. Sealjuures on maksud, nagu riigimaks, rentnikkude kanda olnud. Maareformi teostamise määruse § 120 alusel on kohapidamise õiguste edasiandmist lubatud 37 juhtumisel, kusjuures põhjuseks on, et eesõigustatud maasaajad kohta pidada ei suuda ja oma õigused maaharijatele edasi annawad, ehk jälle loobunud üksikud maasaajad sellepärast, et nemad omale teise elukutse walinud, ja ka paljudel teistel põhjustel. Palju seesugustel juhtumistel eesõiguste eest maksetakse ei ole põllutöõministeeriumil teada, kuna see rentniku ja õiguste oman-

daja omawaheliseks asjaks jääb. Niisugustel juhtumistel läheb maa selle kätte, kes teda isiklikult harib ja kellel selleks maaseaduse järele õigus on. Kui üks ehk teine rentnik oma maa edasi annab, millesse tema kapitaali mahutanud, kuid mida tema ise edasi pidada ei saa, siis peab riik seda wastawalt hindama ja rentnikule kohaselt tasuma. Eriti olgu siin alla kriipsutatud põlise maatarwitamise õigus, mis praegu Riigikogu komisjonist läbi on läinud ja mille järele, kui see maksuma hakkab, peale seda rentnikule enam mingisugust kontrolli ei jää ei edasirentimisel ega müümisel. Õiguste edasirentimise lubamisel on arwesse wõetud maaseaduse nõudeid, ning luba ainult siis antud, kui rentnik lubasaamiseks õigustatud oli. Selle üle, kas maawõtja seda isiklikult harima hakkab ja harida tahab, ning kas tal wõimalus on isiklikult maad harida, nende tundemärkide kindlaks tegemiseks oleme meie ära kasutanud omawalitsuste arwamisi, sest muidugi on suurem arw rentnikkudest meile isiklikult tundmata.

Omawoliliselt maa edasirentimise juhtumisel saawad maareformi teostamise määruse § 118 p. 2 põhjal, kohtu korras, rendiwahekorrad tühistatud, kuid on tihtigi juhtumisi, kus üks ehk teine wäikesi edasirentimisi ette on wõtnud, mille eest teda wõidakse maa ärawõtmisega karistada, kuid mida siiski tehtud ei ole, arwesse wõttes seda, et rentnik selleks sagedasti sunnitud oli. Mina pean oma lühikesest praksisest ütlema, et mina nende edasirentimise protsesside peale tõsiselt pidin waatama ja wäga tihti pidin seisma panema kohtuotsuseid nendelt rentnikkudelt maa ärawõtmise kohta. Sisuliselt wõiksin nüüd mõnda üksikut juhtumist illustratsiooniks siin ette kanda, mis enne mind tekkinud olid ja mis juriidiliselt täiesti õigele pinnale tugesisid. Mina arwan siiski, et praktiliselt ei tohiks sarnastele protsessidele mitte käiku anda. Mina mäletan Wõrumaal, wististi Koorastes, Kaagri asunduses poolnikkude seisukorda, kus mitmed poolnikud selle eest kohtusse olid antud, et nemad olid igauks umbes wakamaa aiamaad edasi rentinud. Olid seda teinud nende asunikude kasuks, kellel paremat pinda, mida aiamaaks oleks wõinud tarwitada, oma krundi sees ei olnud, ilma et neil seaduslikku edasirentimise luba oleks olnud. Päriskrundi omanikud, kes nõudmisega esinesid, näitasid wastaspoolena,

kuhu ja kus on edasi renditud, nii et wormel edasirentimise fakt täiesti kindlalt on tehtud. Asi oli kohtu läinud ja kohus tühistas rendilepingu. Mina panin kohtuotsuse täidewiimise seisma ja mina arwan, et ka Riigikogu minule sellepärast etteheiteid tegema ei tule.

Teine juhtumine on Põltsamaal. Minule kirjutab oma kirjas üks asunik, et homme tuleb kohtupristaw ja tõstab minu oma krundilt wälja. Edasi jutustab tema oma loo ära — milles lugu on seisnud. Nemad on aastat kaks wõi kolm juba tagasi päriskrundisaaajaga, kes üks tema sugulastest on, kokku leppinud krundi pooleks pidama hakata ja on ehitanud üks ühele, teine teisele poole krundile hooned. Peale selle on nemad wallamajas käinud ja seal olla ka nõukogu oma heatahtlikku nõusolekut awaldanud, ei olla aga mingit wormilist otsust tehtud. Samuti on nad rääkinud asjast ringkonnawalitsejale ning ka siin olla asja peale heatahtlikult waadatud ja asi on nii siis oma käiku edasi läinud. Aga läinud aastal olla pärisperemees mõtelnud, et tema terwe krundi omale peab saama, olgugi, et nemad waremalt wabal kokkuleppel krundi poolitamisega on ühel nõul olnud, neil on selleks isegi leping olemas, ning pärisperemees lootes enesele seaduse ees kaitset ning toetust selleks, et tema oma poolrentniku wälja saaks, hakkab wiimast ära ajama. Poolrentnik omalt poolt toob aga jälle dokumentaalsed andmed ette, kuidas pärisomanik ilma loata osa oma krundist on edasi rentinud, ja nii läheb asi põllutööministeeriumi algatusel kohtusse. Kohus mõistab mõlemad koha pealt wälja, nii on mõlemad lageda taewa all.

Teade sellest asjaolust jõudis minu kätte liiga hilja ja minu korraldus, mis mehi kohale tahtis jätta, jäi hiljaks. Minu korraldus oli niisugune, et mõlemad rentnikud oma kohtadele edasi jätta tingimisel, et see koht saaks poolitatud. Seda ei olnud aga mitte wõimalik täita, sest wahepeal, see oli maikuu, olid endised rentnikud wälja tõstetud ja krunt juba uute kätte antud. Mina pean tähendama, et minu lühikeses praksises on weel teisi juhtumisi, kus edasirentimine wormel kindlaks on tehtud ja selles mingisugust kahtlust ei ole, ning kui keegi nõudmisega esineks, siis ka rentnik wälja tõstetaks, kuid minu poolt on teatawatel korradel korraldus tehtud, et seda mitte ei

tehtaks ja mina arwan, et see ka Riigikogu enamuse arwamine on. Kergel käel wäljatõstmise tagajärgi arwesse wõttes, olen mina korralduse teinud, et puht wormel alusel protsessisid mitte ei tuleks algatada, kui selleks teisi süüdistusi ei ole, näiteks, et põld on sööti jäetud, ehk rent on maksmata, wõi muud teised asjalikud põhjused. (Segane wahelhuue O. Gustawson'i, is. poolt.)

Jah, härra Gustawson, neid tingimusi wõib seal täiendada, aga minule paistab, et kui mina isiku lasen wormilisel põhjusel wälja tõsta selle eest, et tema on andnud teisele sõnniku eest wakamaa maad edasi rendile, eriti nüüd, kus maa põlise tarwitamise seadus päewakorras on ja see seadus laiemaid wõimalusi pakub asunikkuudele, kui nad praegu ministeeriumi kontrolli all elades kunagi woiwad nõuda, et siis ei ole mitte enam aeg tarwitada kõiki neid wormaalseid wõimalusi, mis ministeeriumile õiguse annab rentnikku omalt kohalt ilma ühegi hoiatuseta ära ajada.

Edasi pean tähendama, et mõned edasirentimised, ja isegi wõib olla väga paljud, meile täiesti teadmataks jääwad ja ka kõige täpsema uurimise juures neid igakord selgeks teha ei saa. Kui härra Gustawson ütles, et ühel wõi teisel juhtumisel edasi renditakse väga kalli hinna eest, siis, kui need rentnikud waikiwad, ja kui meie inimesed sinna tulewad juurdlust toime panema, ja kui need rentnikud siis ütlewad, et nad on töölised wõi wolnikud, kui nemad meile wõimalust ei anna edasirentimise tingimistega tutwuneda, siis oleme meie wõimetud. Ja et riigil maksaks siin selleks kaitsepolitsei wõi salapolitsei aparaati käima panna, et iga sarnast edasirentimist kindlaks teha, mina arwan, et see ennast ära ei tasu. Kui üksikul juhtumisel peaks eriline tarwidus edasirentimise kindlakstegemise järele tulema, siis wõib seda ju teha kõigesuurema hoolega, aga mitte selleks, et ainult edasirentimise fakti kindlaks teha ja sellest järeldused teha, waid sisuliste põhjuste selgitamiseks, miks ühele wõi teisele ei ole sünnis riigimaa edasi tarwitamist wõimaldada. Kuid minu teada on nii mitmed juhtumised, et wolinikud peawad ühe wõi teise asuniku krunti rentnikkudena, kuid mina ei leia abinõusid selgeks teha, et see wolinik ka rentnik on, kui sama wolinik, kes rentnik on, neid andmeid ei anna.

Neid andmeid aluseks wõttes, wõiksin küsimiste peale järgmised wastused anda:

1) Kas sünnib säärane maade edasirentimine põllutööministri loal? — mitte põllutööminister ei anna neid lubasid, waid neid annab maakorralduse peawalitsuse juhataja, ja neil 50 juhtumisel, mis ma wõisin ette kanda, on maakorralduse peawalitsuse juhataja luba andnud.

2) Kui jah, siis missugused seaduslikud alused arwab endal olewat põllutööminister, tarwitades loaandmise õigust maa edasirentimiseks seal, kus maid edasi renditakse, selleks, et saada kõrget wahekasu? — mitte kõrge wahekasu saamine pole maade edasirentimise tingimiseks, just ümberpöörduvalt, see wõib ainult maade edasirentimisele takistuseks olla, ja ongi suurel määral takistuseks. Kui siin renti on lubatud enam wõtta, kui riigirent, siis peame tähendama, et sagedasti ka rentijal hooned on, on teatawad warandused maa sisse pandud, mida ka ühes maaga edasi renditakse, ja sellepärast siis muidugi edasirentimise rent kõrgem wõib olla.

3) Kui ei, millega on siis seletataw, et maade edasirentijatega ei talitata maa-seaduse teostamise määruste § 118 p. 2 ettenähtud korras? — ma tõin neid üksikuid nähtusi, mis õige laialised on, ja tahtsin näidata, kui hädaohtlik sisuliselt see on, kui ainult puhtwormel alusele asutakse, ilma et sellejuures asja sisuliselt läbi kaalutaks.

4) Kas ja kuidas kawatseb põllutööminister panna piiri seesugusele sahkerdawal maa edasirentimisele? — See edasirentimine, mis põllutööministeeriumi silma all sünnib, seda maasahkerdamise nimega küll kwalifitseerida ei saa, aga missugused wäljaspool meie järewalwet sünniwad, seal wõib tõesti see oletus ühel ehk teisel juhtumisel maad wõtta. Aga ma kandsin ette need raskused, mis oleks põllutööministeeriumil selle wastu wõitlemiseks. Ja eriti nüüd tõuseks ka küsimus, kui hästi sarnane wõitlus praegusel juhtumisel, kus meie põlise tarwitamise seaduse läwel seisame, ennast ära tasuks.

O. Gustawson (is.): Arupärimise allakirjutajate nimel teatan, et arupärijad seletusega, mis antud, rahuldatud ei ole. Teen ettepaneku awada läbirääkimised järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

11. Wabariigi Walitsuse wastamine O. Gustawson'i, M. Janson'i ja J. Naniilson'i arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heinaja karjamaal kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta Abjas.

Põllutöömister **A. Kerem**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogus 21. mail s. a. üleswõetud arupärimise kohta — metsade peawalitsuse korralduste kohta heinaja karjamaal kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta

Abjas — kannan asja selgituseks järgmise metsade peawalitsuse juhataja ettekande minule ette:

1) Esitisega 18. augustist 1923 a. nr. 894 all teatas Karksi metstkonna metsaülem, et Abja wallas asuwa riigikoha Ewert'i talule on Abja-Tammekännu wahtkonnast kw. nr. 48 seest umbes 5,85 tiinu riigimetsa juurde planeeritud ja et nimetatud talu rentnik Jaan Rõant on omawoliliselt juba märtsikuul tähendatud metsa raiumisele asunud, mille üle metsawalitsus wastawa protokollu kokku seadis ja Wiljandi-Pärnu-Mõisaküla rahu kohtusse sisse andis asjale seadusliku käigu andmiseks.

Wahepeal oli aga põllutöömisteeriumi otsuse põhjal 11. mail 1923 a. nr. 2944 all talu heina- ja karjamaal kaswaw metsa rentniku omaks tunnustatud ja temale wabaks antud.

Et rahukohus metsawalitsuselt tõendada dokumendina selle kohta tunnustust nõudis, et waidluse all olew mets tõesti kadastrimets on, mida aga metsawalitsusel ei olnud wõimalik ette näidata, siis mõistis rahukohus Jaan Rõant'i õigeks ja wiimane jätkas metsaraiumist.

Karksi metstkonna metsaülema järelepärimise peale teatas metsade peawalitsus (25. augustil 1923 a. nr. 32824), et kodanik Jaan Rõant'i krundil toimepandud metsaraiumine tuleb politsei kaasabil senniks seisma panna, kui taludele juurdeplaneeritud kadastrimetsade küsimus lõpulikult otsustatakse. Ühtlasi tegi peawalitsus metsaülema ülesandeks kodanik Rõant'i poolt ülestõetatud materjaale sekwestreerida.

Juhtumisel aga, kui kodanik J. Rõant soowiks metsa edasi raiuda ja sekwestreeritud materjaali wabaks saada, enne kui wastaw seadus Riigikogu poolt wastu wõetakse ja awaldatakse, siis tuleb tema käest tõendawate dokumentide ettepanemist nõuda, millest selguks, et mets, kus tema üles töötamist toimetab, on tõesti karja- ehk heinamaa mets, mis juba enne koha ümberplaneerimist wiimase juurde kuulus.

Et aga kodanik J. Rõant'il wõimalik ei olnud sellekohaseid tõendawaid dokumenta esitada, jäeti ülestõetatud materjalid sekwestri alla edasi.

5. nowembril 1923 a. esines kodanik J. Rõant palwega, et metsade peawalitsuse poolt tema krundil kaswawa metsa kohta tehtud otsus ära muudetaks ja mets temale tarwitamiseks wabaks antaks, sealjuures paludes, et selles asjas üle kuulataks Karksi metstkonna metsaülem, kes enne metsade riigistamist kaua aega Karksi mõisa metsaülemaks olnud, ja kes teab, mis liiki see mets kuulub.

Peawalitsuse sellekohase järelepärimise peale teatas nimetatud metsaülem, et kõnealolew mets on põline mõisa kadastrimets olnud, mis mõisa planeerimisel nimetatud talu külge liideti ja et komisjon (23. webruaril 1922 a.), kelle liikmeks ka metsaülem Reinbach oli, juurdeplaneeritud kadastrimetsa küsimust sugugi arutusele ei wõtnud, sest et kadastrimetsa küsimuse otsustamine ei kuulu komisjoni wõimupiiri ja mis ka igale rentnikule meelde tuletati.

Et aga iga koha karja- ja heinamaa peal üksikuid puud leidub, siis tegi komisjon iga talu kohta ühe ja seesama otsuse, see on — „karja- ja heinamaal kaswaw mets tasuta rentniku omaks tunnustada“, — olgugi, et nagu käesolewal juhtumisel, karja- ja heinamaa metsa üldse olemas ei olnud.

Kogutud andmete põhjal teatas metsade peawalitsus, 1. märtsil 1924 a. nr. 278 all kodanik J. Rõant'ile — „et komisjoni poolt wõidakse wabaks anda ja saigi wabaks antud Teie heina- ja karjamaal kaswaw mets nendes piirides, mis enne juurdeplaneerimist Teie koha külge kuulus ja selle külge ka jäeti, kuna wabaksandmise otsus maksew ei ole selle metsa kohta, mis planeerimisel riigimetsast Teile karja- ehk heinamaaks juurde lisati.

Eltoodud põhjustel ei saa ka metsade peawalitsus Teie palwes ettetoodud metsa wabaks anda.“

Ühtlasi teatas metsade peawalitsus Karksi metskonna metsaülemale, et põlise maapidamise õigusega riigirentnikkudele wõidakse „Riigi Teataja“ nr. 19 — 1921 a. alusel nende kruntidel kaswaw heina- ja karjamaa mets, mis endiselt koha piiridesse jäi, kas tasuta ehk alandatud hinnaga wabaks anda, missugune määрус aga maksew ei ole riigirentnikkude kruntidel kaswawa kadastrimetsa, kui ka samadele kruntidele juurde ehk ära planeeritud metsa kohta.

Nimetatud metsadest tulewad kõigepealt asunikud ehitusmaterjaaliga warustada ja kui kohalikkude asunikkude rahuldamiseks metsa weel üle jääb wõidakse see kohapidajatele keskmise oksjoni hinna eest ära müüa.

Sarnane korraldus tehti peawalitsuse poolt sellepärast, et Abja mõisa asunikka oli wäga raske ehitusmaterjaaliga warustada eriti Tammekännu wahtkonnast, kuna aga äraplaneeritud metsatükid head ehitusmetsa sisaldasid ja nendest peale kohapidajate weel hulk asunikka metsamaterjaaliga warustada wõimalik oli.

Niisamuti sai ka „Mulgi-Jaagu“ talu rentnikule kodanik J. Uniwer'ile tema talu uuesti planeerimisel Abja-Tammekännu wahtkonnast kwart. nr. 45 seest 4,70 tiinu kadastrimetsa juurde planeeritud, kuna seda metsa, mis temale wabaks on antud, põllutöoministri eeskirja nr. 2944 — 12. V. 1923 a. järele ja mida tema ütleb 40 aastat kasutanud olewat — praegu olemas ei ole.

Et kõnealolewate metsade wäärtus ligikaudu 1½ miljoni margani ulatab, siis on ka arusaadaw, mispärast metsaülem nende wabaks andmisega äärmiselt ettewaatlik oli.

Maikuu algusel esinesid mõlemad ülalnimetatud rentnikud põllutöoministri palwekirjadega, et kõnealolew mets saaks nendele wabaks antud, mille puhul metsade peawalitsus põllutöoministri resolutsiooni põhjal (29. IV. s. a. nr. 2407) Karksi metskonna metsaülemale korralduse tegi (8. V. 1924 a. nr. 3355) et igasugune metsa raiumine tuleb esialgu, kunni sellekohase otsuseni, seisma panna.

Et aga wahepeal (12. aprillil s. a. „Riigi Teataja“ nr. 51/52 — 1924 a.) Riigikogu poolt uus seadus on wastu wõetud, mis rentnikule planeerimise läbi tema

renditalu piiridesse aetawa riigimetsa kohta sama tarwituse õiguse annab, mis temal oli talust planeerimise teel eraldatud heina- ja karjamaa metsa kohta, siis on planeerimise peakommissjonile ülesandeks tehtud selgusele jõuda, kas nimetatud taludelt on ümberplaneerimise ajal metsaga kaetud maad äraplaneeritud wõi mitte.

Senni aga, kui see selgunud ei ole, ei saa ka metsawalitsus teisele seisukohale asuda, mis iseenesest täiesti seaduspärane on ja mille juures mina tahan eriti alla kriipsutada, et metsade peawalitsuse hindamise järele siin metsapinnaga tegemist on, mis 1½ miljonit marka wäärt. Kui meie wõrdleme nüüd endist arupärimist, kus härra Gustawson wäga ärewil oli, kus üks ehk teine asunik mõnikümmend tuhat marka oma krundi edasiandmisega teenib, siis on siin ometi, minu arwamise järele, mitu mõõdupuud tarwitatud.

O. Gustawson (is.), kohalt: Arupärijate nimel teatan, et arupärijad antud põllutöoministri wastusega rahuldatud ei ole ja teen ettepaneku läbirääkimisi awada järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Wain'i, A. Kärner'i ja P. Schütz'i arupärimise peale Tartumaal riigistatud Worbuse mõisa maa pealt wäikekohapidajate äraajamise asjus.

Põllutöominister **A. Kerem**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuna Worbuse mõisa küsimus tihedalt sõjaministeeriumiga seotud, kuid härra sõjaminister ei ole kahjuks omalt reisilt tagasi jõudnud, sellepärast palun Wabariigi Walitsuse nimel seda küsimust niikauaks edasi lükata, kunni sõjaminister tagasi jõuab.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud päewakorra üheksas punkt täna päewakorrast wälja jätta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.25 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

13. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wene-Balti laewaehituse tehase tööliste palga välja maksmata jätmise asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Wene-Balti tehases on tööliste palgad välja maksmata aprillikuu teisest poolt alates. Selle tagajärjel on töölised, kelle palk juba isegi alla elatismiinimumi, oma perekondadega väljapääsemata seisukorras.

Kuna töö-hoolekandeministeriumil ülesandeks on selle järele walwata, et töö-asutuste juhatajad oma kohustusi tööliste vastu täidaksid, pealegi Wene-Balti tehase riigi laenudega töötab ja riigiasutuste tellimisi täidab, siis pöörame Wabariigi Walitsuse poole küsimistega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Wene-Balti tehase tööliste palga välja ei makseta?

2) Kui on teada, mis mõtleb Wabariigi Walitsus siis selleks ette wõtta, et tööliste kiirelt saaks nende õigustatud palk ära tasutud?

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel:

Tallinnas, 27 mail 1924 a.

(Allkirjad) L. Johanson.

A. Kärner.

J. Woiman.“)

L. Johanson (sd.): Nagu laialilootatud arupärimisest näha on Wene-Balti tehase tööliste palgad välja maksmata jäetud. Siis kui arupärimine esitati, olid aprillikuu palgad maksmata. Nüüd on saamata palgad 1. maist alates, tähendab, mai esimese poole eest. Töölistel on üldse saamata umbes 3½ miljonit marka. Mis see tööliste elarwes tähendab, wõib igaüks omale ette kujutada. Kui selle juures meelde tuletada, et tööliste keskmine palk on 2—3.000 marka poole kuu eest ja kui seda wõrrelda praeguse elukallidusega, siis tuleb töölistel, kes nii ütelda peost suhu elawad, nälgida. Ja kui enne pühi neile palka välja ei makseta, siis on tagajärg see, et 400 perekonda peawad nälga jääma. Töö seisab, töölised on töö seisma jätnud, et palga kättesaamise peale mõju awaldada. Neid on eile tööle kutsutud selle lubadusega, et maksetakse

kohe palk wälja. Töölised on seda lubadust ka uskunud ja tööle läinud, kuid kõigi mitmekordsete lubaduste peale waatamata ei ole neile palka mitte wälja maksetud. Iseloomulik on see, et ühele osale ametnikkudest ja ühele osale töolistest, näiteks elektrijaamas, maksetakse palk wälja. Üldse on töölisi 550 kuna 400 töölisele palk wälja maksmata on jäetud. Maksma tööstusliku töö seaduse § 54 järele tuleb palka, kui tööleping on sõlmitud aja peale üle ühe kuu, mitte harwemini kui üks kord kuus maksta. Kui on aga tööleping sõlmitud määramata aja peale, siis peab wäljamaksmist toimetama wähemalt 2 korda kuus. Käesolewal juhtumisel on sõlmitud töölepingud määramata aja peale, tähendab — wähemalt 2 korda kuus tuleb palka maksta. Tööstusliku töö seaduse järele pannakse järelewalwe selle järele, et seadust täidetakse, töö-hoolekandeministeriumi wawatwate organide — töökaitse inspeksiooni peale, ja see on kohustatud selle järele walwama, et seadust täidetaks ja, et ka § 54 nõudmisi täidetaks. Selgub aga, et töökaitse kommissariaat oma kohustusi, mis seadus tema peale paneb, mitte täitnud ei ole ja juba sellepärast oleme õigustatud Wabariigi Walitsuse poole pöörama küsimistega, mis arupärimises puudutatud ja ühtlasi ka seletust nõudma selle kohta, mispärast wabriku inspeksioon neid kohustusi käesolewal juhtumisel pole täitnud, mis seadus tema peale paneb. Loodan... (J. Holberg, põl.: Laupäewal saawad palgad kätte!)... et seda arupärimise-ettepanekut kõik rühmad toetawad, sellepärast, et siin wäga tõsise asjategemist on ja arwan, et wist ühelgi rühmal ei wõi selle küsimuse lahendamise vastu midagi olla.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatatakse.) Arupärimise-ettepanekut on toetanud 33 Riigikogu liiget, seega on arupärimine wastu wõetud.

14. M. Janson'i, J. Nanilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise-ettepanek

Wabariigi Walitsusele Lelle-Hiiekõnno alewi warustamise asjus. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „1920 a. enne Lelle mõisa planeerimist, pöörasid Lelle-Hiiekõnno alewi elanikud Pärnumaa riigimaadeülemale poole palwega, määrata Lelle mõisast tükk maad Lelle-Hiie-

kõnno alewikule tagawaramaaks, mis wõimaldaks alewiku edaspidist kaswamist ja edenemist. Seda palwet toetas ka Lelle wallanõukogu. Palwe peale wastas riigimaadeülem, et palujate soovid saawad rahuldatud Lelle mõisa planeerimise puhul. Kuid planeerimise puhul ei tehtud seda mitte. Otsusega mitte rahul olles pöörasid mitmed elanikud palwega peaplaneerimise komisjoni, kes wastas, et Hiiekõnno alewikule on tagawaramaa jätud. Sedasama kinnitas ka Pärnumaa riigimaadeülem. Nende wastuste peale toetades wedasid mitmed isikud ehitusmaterjaali kohale, et siis ehitusega kohe algada, kui krundid wälja antakse. Peale materjaali kohalewedamist pööras muuseas ka keegi Karl Mihkelson Pärnumaa riigimaadeülema poole palwega, et temale ehituskrunt alewiku tagawaramaast wälja antaks. Selle peale wastas aga riigimaadeülem oma wahekirjaga 14. I. 22 a. nr. 3, et tagawaramaad ei ole ja K. Mihkelson oli sunnitud kokkuweetud ehitusmaterjaali edasi wedama Türi alewikku. Teiste isikute ehitusmaterjaal aga seisab sennijani niisama ilma kasutamata.

Kõik alewiku ümber asuw maa on endise hobustepostijaama maa-ala. Juba 1913 a. jagas tollaegne Lelle mõisaomanik alewiku ümbruse 1 wakamaa suurusteks ehituskruntideks, tähele pannes alewiku loomulikka arenemise wõimalusi. Need krundid jäid siis aga endise postijaamapidaja J. Tagapere kätte senni kasutada, kunni neid keegi soovis ehituseks saada. Lelle mõisa planeerimise puhul said kõik wabad krundid J. Tagapere'le jädawalit kasutada antud, ilma et arwesse oleks wõetud üldist maapuudust alewikus. Wähe sellest, — J. Tagapere krundi külge liideti weel niisuguseid krunte, mis juba mitmed aastad ühe wõi teise isiku käes kasutada olid. Nii wõeti 1921 a. ilma ette ütlemata 70 a. wanakese Jüri Anias'e käest maatükk ära ja anti J. Tagapere'le kasutada. Kui siis J. Anias, sellest kogemata kuulda saades, protesteeris maakorralduse peawalitsuses, siis wastati, et tema on hiljaks jäänud. Sellega aga, et alewiku ümber olew maa on kõik ühe isiku kätte kasutada antud, on alewiku edaspidisele kaswamisele suured takistused ette weeretatud ja ühes sellega on ka maaga spekulereerimine hoogu wõtnud. Nii maksetakse praegu juba 5.000—10.000 marka maa eesõiguse eest ja kindel on, et kui praegu J. Tagapere käes rendilolew maa, mida kokku 154 waka-

maad, see on rohkem, kui 2 normaalkrunti, tema päriks saab, siis tema sellega ainult spekulereerima saab. Ühes maaga sai J. Tagapere ka endise postijaama ja postkontori hoone ühes kõrwaliste hoonetega. Hinnatud olla need hooned 40.000 marga peale, renti aga maksab postipeawalitsus J. Tagapere'le poole maja eest, milles Lelle postkontor asub, 30.000 marka aastas.

Ülemaltoodud asjaolusid arwesse wõttes palume Wabariigi Walitsuselt wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Millistel põhjustel on J. Tagapere'le kasutada antud 2 normaaltalu suurune maatükk, kuna Hiiekõnno alewik maapuuduse all kannatab?

2) Millal ja kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus Lelle-Hiiekõnno alewi elanikka maaga rahuldada?

3) Mis põhjusel on endine Lelle postijaama ja postkontori hoone J. Tagapere'le ära müüdüd, kuna postkontor juba 25 aastat tähendatud majas asub?

4) Mida mõtleb Wabariigi Walitsus edaspidise maaga spekulereerimise wastu wõitlemiseks Lelle alewikus ette wõtta?

Käesolewat arupärimist palume järgmise arupärimis-koosoleku päewakorda wõtta.

Tallinn, 4. VI. 24.

Riigikogu liikmed:

(Allkirjad) M. Janson.

J. Nanilson.

O. Gustawson.“)

M. Janson (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pärnumaal räägitakse anekdooti, kuidas ükskord Wiljandimaa mees istunud Pärnus suure silla otsas ja waadanud, kuidas jõesüwendaja teinud oma puhastustööd. Mees püüdnud ära lugeda süwendaja pangi ja kui ta 420 jõudnud, siis ütelnud tema: „Pagan wõtku, neid ei jõua keegi ära lugeda, wist meri on neid terwelt täis! ja läinud sülitades minema. Nii sama ilma otsata on need wäärnähtused, mis põllutöoministriumis nähtawale tulewad. Lelle-Hiiekõnno alewiku maaga warustamise küsimus, mida tänane arupärimine käsitab, on samuti üks wäike sõlmekene põllutöoministriumi wäärnähtuste ohelikus. Lelle-Liiekõnno alewik asub Pärnu-Tallinna kitsarööpalise Lelle jaama lähedal. Kuigi see alew praegu väga wäikene, on tema asukoht ometi väga soodne, kuna ta asub raudteejaama läheduses, kustkaudu wi-

wad teed Wändra, Kärusse, Kehtna ning Pärnu-Jakobi poole. Ka on Harju maakonna piir temale väga lähedal. Arusaadaw, et niisugune hea seisukoht tõmbab inimesi ligi. Enne mõisade riigistamist oli maasaamine seal väga hõlbus ja väga lihtne: mindi lihtsalt mõisniku juurde, öeldi, et tarwis on maad, ning seda saadi ilma mingisuguse sekelduseta. Ette ära nähes, et maasaamine maawõõrandamisega raskeks muutub, pöörasid 1920 a., enne Lelle mõisa planeerimist, Lelle-Hiiekõnno alewi elanikud Pärnumaa riigimaadeülema poole palwega, määrata Lelle mõisast tükk maad Lelle-Hiiekõnno alewile tagawaramaaks, mis võimaldaks alewiku edaspidist kaswamist ja edenemist. Sisseantud palwele sai ka juurde lisatud Lelle wallanõukogu otsus, kus niisama tõendati, et Lelle alewiku edaspidiseks arenemiseks on tõesti maad tarwis. Pärnumaa riigimaadeülem vastas selle peale, et palwe saab rahuldatud Lelle mõisa planeerimise puhul. Kohalikus planeerimise komisjonis kujunes asi aga koguni teisiti. Ei ole teada, kas sisseantud palwekiri oli arwesse wõetud, wõi ei, kuid maad ikkagi ei antud. Kodanikka, kes isiklikult olid ilmunud komisjoni seletuste andmiseks, ei lastud sugugi ette, waid neid rahuldati sellega, et küll teie palwe saab tähele pandud. Mis otstarbel neid inimesi niiwiisi kõige häbematomal wiisil peteti ja kes selle asja taga seisis, on senni selgitamata. Arusaadaw, et niisuguse otsuse peale kodanikud olid sunnitud edasi kaebama peaplaneerimise komisjoni. Pika ootamise järele said palujad wastuse, et Lelle alewiku jaoks on tagawaramaa jäetud. Kus kohas aga see tagawaramaa asub, seda ei teadnud ega tea keegi. Sellega jäi aga asi jälle soiku. 1921 a. suwel pöörati uuesti Pärnumaa riigimaadeülema poole, kes niisama wastas, et tagawaramaa on jäetud 13—14 wakamaad. Selge on, et kahe niisuguse autoriteetliku asutuse, nagu peaplaneerimise komisjon ja riigimaadeülem, seletusi inimesed tahes ehk tahtmata uskuma pidid ja rahulikult ehitusmaterjaali hakkasid kohale wedama selles heas lootuses, et ükskord ikkagi kuidagi wiisi ehituskrundi saab. Jälle oodati ja loodeti waikselt ilma nurinata, kuid kaua sa ikka ootad! Pöörati jällegi riigimaadeülema poole palwega, ehituskrundid välja anda. Siis aga anti wastus, et maad üldse ei ole. Nii käib Pärnumaa riigimaadeülema was-

tus 14. I. 23 nr. 3 järgmiselt: „Härra Karl Mihkelson'ile. Teie palwe peale maasaamise Hiiekõnno alewist teatan, et soowi ei ole võimalik täita, sest puudub tagawaramaa.“ Mis see siis nüüd tähendab? Poole aasta eest teatab seesama riigimaadeülem, et tagawaramaa on jäetud, kuid pool aastat hiljem on see maad ära auranud. Ilma mingisuguse seletuseta wastatakse lihtsalt, et maad ei ole. Missugust wastust siis siin uskuda? Millal siis siin riigimaadeülem pettis? Wõi oli see esimene wastus ka niisama ainult „laiemate rahwahulkade rahuldamiseks“? Olgu ta nüüd kuidas ta oli, kuid tagajärjeks oli see, et sellega oli alewiku edaspidisele kaswamisele lõpp tehtud. Eelpooltähendatud K. Mihkelson wedas lõppude-lõpuks oma ehitusmaterjaali ära Türi-Allikule, kus ta maja üles ehitas, kuna teiste kodanikkude ehitusmaterjaal niisama kusagil kõduneb. Selle peale käisid weel paar esitajat Pärnumaa riigimaadeülema juures, kes siis soovitas ehituskrunte wõtta mitte alewiku külje alt, waid umbes kaks wersta eemalolewatest talumaadest. Arusaamata, keda siis riigimaadeülem õieti narrida tahtis? Ta oleks wõinud ju kusagil Wiljandimaal ka ehituskrunte soovitada ja wõib olla, et neid ehituskrunte väga headel tingimistel wõib saada, aga kas nad Lelle alewikule kasulikud on, see on väga küsitaw. Et aga elanikkudele siiski mitte selge ei olnud, kas on, wõi ei ole tagawaramaad, pöörasid nemad jällegi 1923 a. palwega riigimaadeülema poole, et saaks ehituskrundid välja antud. Palwekirja wiis isiklikult sinna kodanik J. Wingissaar. Seda palwekirja läbi waadates pööras riigimaadeülema abi Pettai telefoni kaudu järelepärimisega VII ringkonna walitseja poole, kelle korralduse alla käib Lelle mõisa maa. Mida see ringkonnawalitseja oli wastanud, on teadmata, kuid peale selle oli härra Pettai otsusele jõudnud, et selle „maa asjus on wäikene konks sees.“ Milles see konks seisab, ei ole härra Pettai kodanik Wingissaar'ele mitte teatanud. Ja seda konksu ei saa kuidagi wiisi sirgeks tõmmata, waid ta on ja jääb sinna, kus ta on. Wastuseks sisseantud palwekirja peale tuli järgmine wahekiri 22. weebuaril 1924 a. nr. 272: „Teie palwe peale ehituskruntide asjus teatan, et alewis ehitusplatside väljaeraldamine wõib toimuda 1926 a., kui sellekohased rendile-

pingud lõppenud, mis olid sõlmitud 1920 a.a. Riigimaadeülem sekretäär Jaanson.“

Peale ühise palwekirja oli ka kodanik Juhan Tagapere niisama ehituskruundi saamise asjus riigimaadeülemale palwekirja saatnud. Oma palwe peale sai tema järgmise wastuse 24. detsembrist 1923 a. nr. 3293: „Teie palwe peale ehitusplatsi saamise asjus teatan, et Lelle alewiku juurde on majaehituse platsisid tarwis lõigata, mis loodetawasti 1925 aastal teostet saab. Kuidas aga lugu nende väljaandmisega saab olema, ei ole küllalt kindel. — Wäga wõimalik, et neid enampakkumise feel wälja antakse. Määramiseks Teile puudub minul seaduslik alus.“

See kiri oli iseenesest wäga iseloomustaw. 24. detsembril teatab riigimaadeülem, et kruntide väljaandmine saab olema 1925 aastal. Kaks kuud hiljem kirjutab ta aga, et see wõib alles 1926 aastal sündida. On küsitaw, missugust teadaannet siis uskuda. Minu arwates ei ole riigimaadeülem sugugi mõelnud nende wastuste kirjutamise juures, waid wõttis lihtsalt laest mingisuguse numbri ja kirjutas. Sama iseloomustaw on ka see, et riigimaadeülem ise tunnistab, et maad on tarwis, aga kust seda maad saab ja kuidas ja millal seda maad saab, seda ei tea, nagu näha, riigimaadeülem mitte, sest siin on, nagu riigimaadeülema abi tähendas, üks „konks sees“.

Nüüd waatame, milles see konks siis seisab. Lelle-Hiiekõnno alewik asub peaaegu terwelt endise Lelle postijaama maadel. Peab tähendama, et Lelles iseisewat postijaama talukohta ei ole olnud, waid endine mõisaomanik ehitas omalajal Lelle postkontori ja postijaama jaoks tarwilikud hooned, eraldades sealjuures ka tükk maad postijaama jaoks. Sellel krundil ei olnud kindlaid piire, waid omanik talitas seal täiesti oma äranägemise järele. Kui omal ajal postijaamad ära kaotati, siis jäi selleaegne postijaamapidaja J. Tagapere sinna edasi rentnikuna. Kuid mõisnik, aru saades, missugune tulewik Lelle alewikul, planeeris Lelle alewi ümbruses olewa maa-ala wäikesteks ühewakamaalisteks ehituskruuntideks juba 1913 aastal. Peab tähendama, et planeerimist toimetati wäga korralikult, kusjuures isegi kõik tänawad olid ette nähtud. Esialgul jäeti need tükid postijaamapidaja

Tagapere kätte kasutada tingimisel, et neid mõisnik alati oma tahtmise järele wõis temalt ära wõtta, kui kellegil ehituskruundi tarwis peaks olema. Kui 1920 aastal mõis ära planeeriti, siis lootsid alewielanikud muidugi, et krundid saawad alewi tagawaramaaks määratud. Kuid asi kujunes koguni teisiti. Kõik krundid anti jäädawalt Tagapere kasutada. Wähe weel sellest, wõeti isegi neid krunte, mis juba mitu aastat ühe wõi teise isiku käes kasutada olnud, ja liideti Tagapere krundi külge. Nii wõeti kellegi J. Aniase käest, kes 70 aastat wana, ilma ette ütlemata krunt ära ja liideti Tagapere krundi külge lihtsalt sellepärast, et selle wakamaa peal asus endine mõisa kuiwatis, mida Tagaperele tingimata tarwis läks. Kuiwatise ehitas omalajal mõisnik, kuid härra Tagapere tunnistas selle omaks ja sellest oli küllalt, et 70-aastase wanakese käest krunt ära wõtta ja Tagapere'le anda. Jüri Anias elatas end peaasjalikult sellega, et käis oma hobusega ühel wõi teisel pool wedudes wõi tööl ja kui temalt nüüd see wakamaa ära wõeti, siis wõeti temalt ühes sellega ka hobusepidamise wõimalused ja ta oli sunnitud Lellest ära kolima. Oleks see wakamaa maad weel kuidagi piiriõendamise mõttes Tagapere maa külge liidetud, siis oleks see weel kuidagi wiisi mõeldaw olnud, kuid just wastuoksa, enne seda oli Tagapere krundi piir sirgejooneline, nüüd aga tuli temal neljakandiline tükk juurde. Peab tähendama, et Jüri Anias oli 70 aastat wana, kirjaoskamata ja maatükk, mida tema 8 aastat harinud, wõeti ära ilma ette ütlemata. Sellest kuulda saades protesteeris Anias maakorralduse peawalitsuse ees. Sealt wastati temale, et tema oma protestiga on hiljaks jäänud. Arusaamataks jääb, kuidas wõis Anias teada, et tema krunt on teisele antud, kui temale sellest keegi ei teatanud. Waewalt wõib küll ülekohtusemat nähtust kusagilt ette tuua, kui see juhtumine, kus wäse inimese käest, kelle koht oleks õieti kusagil hoolekande asutuses, wõetakse wiimased wõimalused elamiseks. Wõetakse üks wakamaa maad inimeselt ära ja antakse sinna, kus rohkem kui kaks normaaltalu — 154 wakamaad. Sellega aga nüüd, kus kõik maa on koondatud ühe inimese kätte, kus alewikule tagawaramaad ei jäetud, on alewiku edaspidine arenemine täiesti seisma pandud. Praegu on seal umbes 30 isikut, kes soowiwad ehitada ja umbes 5 wõi 6 isikul

on juba palgid wälja weetud, mis mäda-newad. Ühes sellega on aga maaga spekulereimine hoogu wõtnud. Nii nõutakse maaeesõiguse eest, nende kruntide peale, mis juba enne mõisa wõrandamist wälja antud, 5000—10.000 marka. On ka juhtumisi, kus sellegi raha eest maad ei anta. Näiteks kohalik uus asutatud piimaühisus, kellel üks wakamaa maad tarwis, ei saa selle hinna eest krunti. Arwamisel olles, et ükskord ikkagi rohkem maksetakse, wastatakse lihtsalt, et maad ei ole. Kindel on ka see, et Tagapere, kui ta ükskord selle maa pärisomanikuks jääb, selle maaga spekulereima hakkab, teda mitte isiklikult ei kasuta, waid selle kõrge rendi eest wälja annab. Seda iseloomustawam on see asjaolu, et selsamal Tagapere'l sellessamas Lelle alewis on kahekordne maja, mille ta juba enne ehitanud on. Elanikud, kes tema majas elawad, ei maksa üüri puhtas rahas, waid täidawad üürikohustusi naturaalkohustustega, käiwad lihtsalt tema põllul töö. Arusaadaw, mis mõte on temal siis end raske tööga koormata, kui ta palju rohkem saada wõib maarendina. Õige iseloomustaw siinjuures on see, kuidas Tagapere sai endise postkontori ja postijaamahoonne enese kätte. Postijaamahoonne asuw postkontor on seal olnud umbes 25—30 aastat, ainult sõjaajal on ta sealt 2 aastat ära olnud. Walitsus on selle maja ära müünud Tagapere'le 40 tuhande eest; kindlasti ma ei tea, kas just selle summa eest, aga selle ümber see summa oli. (O. Gustawson, is.: Kes on selle härra sugulane?) Seda ei tea ma mitte ütelda. See on nüüd ükskõik, kas see maja müüdi Tagapere'le 40 tuhande eest, wõi mõne teise hinna eest, kuid eriti huwitaw on siinjuures see, et pool maja on weel postkontori all ja selle eest maksab postipeawalitsus üüri 30 tuhat mk. ja läinud aastal on postipeawalitsus neis ruumes 17 tuhande marga eest remonti teinud. Nagu teada, on rendilepingud kõigil asunikudel tehtud 1920 ja 1921 aastal kuue aasta peale, nii et nad lõpewad 1925/1926 aastal. Tagapere'ga on aga nagu näha lugu teisiti. Kui kodanik Wingissaar omal ajal selles asjas käis riigimaadeülema juures, siis wastati temale, et esialgne rendileping, mis 6 aasta peale tehtud, on nüüd Tagapere'ga tühistatud, ning temaga on nüüd jälle uus rendileping sõlmitud.

Missugune on aga see leping ja misugustel alustel ta tehtud, on teadmata,

kuid näha on, et siin peawad mingisugused iseäralised tingimised olema, sest muidu ei hakkaks Tagapere sellele majale uusi korterid juurde ehitama. Mujal on see teisiti, ükski asunik ei julge majade ehitamiseks midagi ette wõtta. Tagapere loeb aga postkontorihoonet enda pärisomanduseks ja ehitab üsna rahulikult ja wõib päris kindlasti öelda, et kui Tagapere'l kindlaid tagatise ei oleks, siis ei hakkaks tema mingisuguseid ehitusi ette wõtma.

Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes palume Wabariigi Walitsuselt wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Millistel põhjustel on J. Tagapere'le kasutada antud 2 normaaltalu suurune maatükk, kuna Hiiekõnno alewik maa-puuduse all kannatab?

Peab ütleva siinjuures weel seda, et Tagapere perekond seisab koos kahest keskealisest inimesest, neil ei ole lapsi ega ole Tagapere wabadussõjast osa wõtnud ja kohalikud elanikud teawad rääkida, et wabadussõja ajal on Tagapere isegi mõistnud igasugustest rekwireerimistest ning liha ja moona andmisest eemale hoida. (O. Gustawson, is.: Ta on õnnelikul päewal sündinud.) Täiesti. Edasi ei ole Tagapere mingisuguseid kohustusi riigi wastu kandnud ja nüüd antakse temale rohkem kui 2 normaaltalu suurune maatükk, 154 wakamaad, tarwitada... (J. Piiskar, is.: Eks see ole ka raske kohustus.) ...kusjuures tal hulk maad weel söödis seisab.

Teine küsimine oleks: Millal ja kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus Lelle-Hiiekõnno alewi elanikka maaga rahuldada?

See küsimine on juba 4 aastat alewi-elanikkudel päewakorras seisnud ja on sünnitanud kohalikkude elanikkude seas väga suurt meelepaha ja nurinat. Öeldakse juba lihtsalt: mis kasu on meil sellest Eesti wabariigist, wanasti läksin mina mõisniku juurde, küsisin maad ja juba homme wõisin ma palgid kohale wiia, kuna nüüd antakse maa ühe kätte, kes maaga spekulereib. See on päris tõsiasi ja täiesti loomulik. Nagu ma juba tähendasin, on sarnane talituswiis meie Wabariigi Walitsuse poolt Lelle alewiku elanikkude seas väga suurt meelepaha tekitanud.

Kolmas küsimus oleks: Mis põhjusel on endine Lelle postijaama ja postkontori

hoone J. Tagapere'le ära müüdnud, kuna postkontor juba 25 aastat tähendatud majas asub?

(Koosolekut hakkab juhutama esimees **J. Tõnisson.**)

Tõsi, see on, nagu enne juba ette toodi, üks väga isewärki asi. Maja müüakse 40 tuhande eest ära, kuna sealjuures tema tarwitamise eest postkontor 30 tuhat mk. renti maksab. See rent olla wist ainult tänawu aasta peale. Tulewal aastal, kui Tagapere ühe toa teisele korrale juurde ehitada, siis muutub see rent igatahes veel kõrgemaks. Kindlaks ei ole just tehtud, kas punktipealt 40 tuhande marga eest see maja ära müüdi, kuid siiski näib see maja hinna ja rendi wahekord väga isewärki olewat.

Neljas küsimine oleks: Mida mõtleb Wabariigi Walitsus edaspidise maaga spekulcerimise wastu wõitlemiseks Lelle alewikus ette wõtta?

Praegu on see ka üks iseloomustaw nähtus selle poolest, et nende kruntide peal, mis olid planeerimisel üles wõetud, mille peale juba majad olid ehitatud, üks rendihind on, kuna nende kruntide rendihind, mis alles ilma majadeta, koguni teistsugune on. Maa on ühesugune, nad asuwad ühes alewis, kuid on maid, mille pealt maksetakse 30 marka renti wakamaa eest, ja on maid, mille eest maksetakse tuhat marka renti. Tõesti arusamata on, mille järele on siin talitanud põllutööministeerium, kui ta on nii mitmesuguseid ja lahkuminewaid rendihinde määranud.

Loodan, et see arupärimine tarwiliku arwu hääli saab ja wastuwõtmist leiab.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut on toetanud 30 Riigikogu liiget, sellega on arupärimine wastu wõetud.

15. Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahi all pidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmisseadus — A. Rei ja J. Jaakson'i ettepanek.

A. Rei (sd.): Ma teen ettepaneku seda eelnõu üldkommissjoni anda.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawaga enamusega on ettepanek wastu wõetud.

16. Üüriseaduse muutmise ja kaotamise seadus — I lugemisel. **A. Porman (üür.):** Üüriseadust, mis meil praegu maksew on, oleks tarwis täiendada ja ajakohasemaks teha. Need puudused, mis temas on, kandsin mina üüriseaduse komisjonis ette. Et aga neid seal tähele ei pandud ja tagasi lükati, siis kannaksin mina need siin uuesti ette.

Üüriseadus peaks wastama kõigile nõuetele, ta peaks üldine olema, igas kohas maksew, niihästi maakondades kui ka linnades ja alewites, aga mitte ükski linnades ja alewites, nagu praegu. Nii-sama peaks üüriseadus kõigi wäljaiüritawate ruumide kohta maksew olema. Peaks olema wõimalust linna-, alewi- ja maakonnawalitsusel majasid, mis on lagunenud, ja missuguseid on tarwis korda seada, selleks rekwireerida, nii et neid mitte ei oleks tarwis wõõrandada, nagu praegu, mis tarwitab suuri rahasummasid ja mis sellepärast läbi wiimata on. On palju niisuguseid juhtumisi olnud, iseäranis Tallinnas, nagu näiteks Pikal uulitsal, kus suur maja ehitati, mis aga pooleni jäi, sest et ehitajad ei jõudnud edasi ehitada, ja wõõrandamiseks ei olnud raha, ning rekwireerida ei olnud ka wõimalik. Nüüd see maja on maha müüdnud, ja kas need uued ehitajad kaugemale jõuawad, seda saame meie näha. (J. Holberg, põl.: Maja saab juba warsti walmis.)

Siis peaks olema seaduses see wõimalus, et üürilised, kes soowiwad niisugusesse majasse elama asuda, mis rikutud on, ja missuguseid majaomanikud parandada ei jõua, wõiksid neid ise parandada. Praeguses üüriseaduses seda wõimalust ei ole.

Siis on riigimajade kohta maksew teine seadus, Balti eraseadus, mis mitte ajakohane ei ole, nagu tegelikus elus nähtawale on tulnud. Sest riigimajadest tõstatatakse üürilisi wälja, kuna riik ometi oleks kohustatud elanikkude eest hoolitsema, ja mitte neid saatuse hooleks jätma ja tänawale wiskama. Alles minewal aastal oli sarnane juhtumine, kus riik miinisadamas wälja tõstis ühest elukorterist lesenaise ühes lastega. Naisterahwas läks nõdrameelseks ja teda tuli nõdrameelsete asutusse panna, kuna lapsed teiste inimeste hoole alla jäid. Sarnast asja ei tohiks riigiasutustes ega riigi tegewuses ette tulla.

Siis peaks kogukondlikkul walitsustel wõimalus olema majaomanikkusid

sundida remontisid tegema ja majasid korda seadma. Seda meil ei ole, kuna see aga näiteks Saksamaal, Berliinis praegu maksew on. Tehakse majaperemehele kohuseks selle ja selle aja jooksul maja ära parandada. Kui ta seda mitte ei tee, siis teeb seda linnawalitsus, teeb selle maja peale wõla, mida majaperemees on kohustatud tasuma.

Siis on meil praegu üüriseaduses ära tähendatud, et kui majaomanik korterit parandab, siis on endisel üürnikul selle korteri peale eesõigus. Üüriseaduses ei ole aga ära tähendatud seda, et peab üürilisele teada antama, millal ta korter parandatud on. Selle puuduse läbi jääb üürilisele teadmataks see, millal tema korter parandatud on ja selleläbi läheb talle antud tähtaeg mööda, sest see on lühike, ja üürnikul jääb wõimatuks oma korterit tagasi nõuda.

Siis oleks üürimaksu kord. Üürimaksu kord praegusel kujul sünnitab suuri raskusi üürilistele. Kui on tarwis üüri maksta, siis ei tea üürnik, millal majaperemees seda wastu wõtab, millal majaperemeest kätte saab. Üürnik peab passima peremehe peale, et teda kätte saada. Sellepärast peaks seaduses olema ära tähendatud, et majaperemees on kohustatud kohta ära määrama, ja ka aega, kus ja millal ta üüri wastu wõtab, et siis, kui sarnasel korral üüri mitte ära ei maksta, üüriline selles süüdi poleks. Kuna praegu kohtu korras nõutakse seda, et üürnikul, kui ta läheb üüri maksuma, ja kui peremees seda wastu ei wõta, peawad tunnistajad kaasas olema, kes tõendawad, et majaperemees üüri wastu ei wõtnud. Muidu ei saa üüri kohtusse sisse maksta, ehk kui teda maksetakse, siis ei ole sellel tähtsust. Nii siis peab üüriline praegu käima alati mitmekesi majaperemehe juures, sest muidu ei saa üüri maksta. Siis nõutakse kohtus weel isegi seda, et tunnistajad ei tohi mitte sellesama maja elanikud olla, peawad teisest majast olema. Nii näeme, kui suurte raskuste juurde on siin wälja jõutud sellega. Ja kui siis wiimaks saad seda, et oled tunnistajate juuresolekul majaperemehele üüri pakunud, ja majaperemees ei ole seda wastu wõtnud, siis wõib seda üüri kohtusse anda. Aga nüüd tulewad uued käigud: 1) pead vaatama, kuhu seda raha saad anda. See kord on muutunud selle aja jooksul mitmesuguseks, kui lepituskoda ära kaotati ja on kohtuwõimude poolt wastu wõetud. Üürilised peawad käima

päewade wiisi ja vaatama, kus raha ära anda wõib, kord oli niisugune juhtumine, et üüriline pidi päewade wiisi sabas seisma, senni kui sai üüriraha ära maksta. Kuna majaperemehele saadetakse teade koju, wõib raha järele minna. Ja üüriliste käest ei wõta peremees meelega raha wastu, las üüriline näha seda raskust. Hoitakse kõrwale, ei saa kuidagi majaperemeest kätte. Majaperemehe poolt katsutakse seda, et saaks üürimaksu edasi wiia, selleks, et üürilist kohtusse anda ja teda korterist wälja tõsta lasta. Niisugune kord ei tohiks mitte olla, waid see peaks seaduses ära nähtud olema, kuidas rahamaksu kindel kord saaks maksuma pandud. Niisamuti wäheneks sellega kohtustuste töö, ei oleks tarwis seal nii palju ametnikka pidada.

Siis oleks järgmine puudus, mis seisab selles: Praegu on niisugune kord, et kui üüriline on sunnitud korterist lahkuma, ehk läheb ta ise ära, siis allüürnikudel ei ole seal enam mingisugust wõimalust edasi elada, waid nemad peawad sealt lahkuma selle üürilisega seltsis. Oletame, et see üüriline oli kuidagi moodi mitte korralik inimene ja kohus teda wälja tõstis. Ütleme, et allüürnikud olid korralikud ja nüüd tuleb nendel sellesamas seisukorras kannatada, kui sellel mittekorralikul üürilisel. Isegi tuleb waidlus selle üle, kui perekonna toitja, kes ka korteripidaja on, ära sureb, kas on siis lapsel õigus sinna korterisse jääda, wõi sunnitakse teda sealt wälja minema. On ette tulnud isegi sarnast seisukorda. Seadus peaks selgemalt ja kindlalt ära ütleva, et sarnasel korral üürnikud leiaksid kaitset. Niisamasugune seisukord tuleb ka, kui keegi näiteks wälja rändaks, temal on hulk allüürnikka ja kui nüüd siin toonitakse seda, et seal üksikute tubade wiisi wälja antakse, seal tuleb seda ette, et on isegi mitu leibkonda, kui aga nüüd see üüriline ära läheb, siis on kõik teised uulitsal, mingisugust kaitset ega pidamist selle juures ei ole. Siin oleks weel mitmed teised puudused, mis mina isegi komisjonis ette kandsin, aga mida wastu ei wõetud. Kui meie nüüd waatasime seda uut, mis siin ette seati ja mis komisjon wastu wõttis, nimelt üüri kõrguse seisu. Tahetakse sajakordseks tõsta. Millega seda põhjendatakse, ei ole ju mingisuguseid aluseid selleks, et põhjendada seda. Sel ajal, kui see üür sarnasena maksuma pandi 1922 aastal detsembrikuus, siis olid needsamad palgad,

mis praegu, kuna aga elu isegi toiduai-
nete näol on palju kallimaks läinud. Kui-
das saadakse nüüd korraga 40% võrra
tõsta, kui siin aruandja väljendas isegi
seda, et kui enne uut aastat tõstetakse,
siis tuleks sarnane seisukord, et eelarves
oleks puudujääk. Praegune eelnõu rää-
gib sellest asjast veel teisiti: Kui tõste-
takse üüri 1925 aastast 1. jaanuarist, te-
hakse selle järele eelarve, kuna 1. juu-
list üüriseadus ära kaob, kuidas siis saaks
eelarve üldse tasakaalus olla, sest siis
wõiks tõsta korraga üüri 300 wõi enam
korda. Nõnda, et sellest seisukohast
välja minnes, et üüri tõsta ilma mingisuguse
aluseta ning põhjenduseta ei ole
mitte kohane, waid üür peaks sarnaseks
jääma, nagu ta praegu on, kui aga ajad
paranewad, siis on asi teistsugune. Kom-
misjon wõttis wastu sarnase seisukorra,
ära kaotada üüriseadus juba 1. septemb-
rist Narwas, Kuressaares, Baltiskis, Haap-
salus, Pärnu ja Walga linnades ning
Narwa-Jõesuus, Kundas, Killingi-Nõmmes,
Mustwee ja Elwa alewites. Seal toodi
ette, et Narwas ei ole korterikriisi jne.
Seal toodi sarnast seisukorda ette, et
Narwas olla palju tühje korterid, kunni
281 tühja korterit. Et selgemat seisu-
korda saada, ei küsitud Narwast järele,
kuna aga Narwa üürnikud kirjutawad
selle üle, et ei ole mingisugust waja-
dust ja põhjust üüriseadust tühistada, sest kor-
teriolud on Narwas praegu väga rasked.
Seaduse tühistamise puhul saab see veel
enam suurenema, mis kuritegu oleks rah-
wa enamuse heakäekäigu eest hoolitse-
mise mõttes. Narwa üürnikud ei pea la-
genunud ega tühje maju praegusel kujul
elamiskõlbulisteks ja nende parandami-
seks puudub üürnikudel igasugune wõi-
malus, sest majaomanikud ise seda ei tee.
Sellepärast protesteeriwad Narwa üür-
nikud Riigikogu üüriseaduse muutmise ja
kaotamise komisjoni teguwiisi wastu,
kes ei ole nõutanud kohapealt täpsemaid
andmeid korteriolude kohta ja sellepärast
paluwad üüriseaduse kaitseks abinõusid
tarwitusele wõtta.

Oli ka enne kuulda, et Narwas, kui
sõjapiiri läheduses asuwas linnas väga
palju majasid ära lõhutud, ja selle läbi
elamiskõlbmatuks tehtud. Siis on Narwas
weel majasid, kelle kohta ei teata, kes
tema omanik on ja kes teda korda peaks
seadma. Et on Narwas majasid rusudena,
siis on inimestel raske korterit leida.

Niisama oli Pärnu kohta arwatud, et
seal ruumi küllalt pidi olema. Pärnu ela-

nikud aga kirjutawad: korterikriis Pär-
nus ei ole veel kaugeltki lahendatud. On
küll uusi majasid wiimastel aastatel um-
bes 20 juurde ehitatud, välja arwatud,
mis praegu ehitamisel. Kuid sama aja
jooksul on linnaelanikkude arw tuntawalt
suurenenud. 1919 a. politsei andmete
järele oli Pärnus 15.855 elanikku, 1922 a.
rahwalugemise andmete järele aga 19.413
elanikku. Et üüriseadus omal ajal pea-
asjalikult kehwmate kihtide elanikkude
elamise wõimaluseks välja anti, arwesse
wõttes toleaeagset tööpuudust ja et raske
oli ülespidamist leida ja kõrget üüri
maksta, et seisukord aga praegusel kor-
ral ka samuti raske, sest kauemat aega
walitseb Pärnus tööpuudus ja elukallidus
tõuseb. Ühes sellega ka korterikriis. Töö-
olude peatseks paranemiseks pole mingit
rahuldawat väljawaadet ja suurem osa
Pärnu elanikka kannatawad äärmist wile-
letsust. Kõiki ülaltoodud põhjusi arwesse
wõttes leiab Pärnu üürnikkudeselts üürise-
aduse kaotamise warase ja ülekohtuse
olewat, protesteerib selle wastu ja nõuab,
et Pärnus üüriseadus 1. septembrist
1924 a. ära ei kaotataks, waid see veel
edasi jäetakse kunni olud paranewad,
maju rohkem juurde ehitatakse, lagune-
nud majad elamiskõlblikuks tehakse. On
see sündinud, laheneb korterikriis ise-
enesest ja reguleerub üürinorm. Nii on
jällegi kohalikkude elanikkude soovid,
milliseid peab arwesse wõtma, et nad
täiesti tõega kokku käiwad.

Walgast teati kõnelda, et seal pole
olnud korterikriisi ega tuntawat tarwi-
dust üüriseaduse järele. Kui oletada, et
seal ei ole kohtuprotsessisid olnud ja sel-
lepärast ei ole ka üüriseadust tarwis, siis
peab seda arwama, et Walga üürilised,
kui ka majaperemehed on oma keskel
seadusest aru saanud ja omawahel osa-
nud seda lahendada ilma kohtuwõimu-
deta. Walga elanikud aga kirjutawad, et
praegusel ajal on seal veel täielik kor-
teripuudus ja korterid on raske leida. On
küll mõned wabad korterid olemas, kas
remondi puudusel wõi elamiseks kõlbma-
tuse tõttu, kuid nende hind aetakse maja-
omanikkude poolt niiwõrd kalliks, et päe-
watöölised, kuupalgalised — wiimaste
hulka kuuluvad peasjalikult ka raudtee-
teenijad, keda Walgas palju — neid kui-
dagi üürida ei jõua. Teiseks tuleb silmas
pidada, et kui linnas korteripuudus walit-
seb, majaomanikkudel täielik wõimalus
on üürihinda oma tahtmise järele kõrgen-
dada. Kui seda nüüd, kus üüriseadus

täies ulatuses maksew, tehakse, siis wõib täiesti kindel olla, et üürihindu üüriseaduse kaotamisel äärmiselt kõrgele tõstetakse. Ja kolmandaks, on praegusel ajal teenijate palgad niiwõrd väikesed, et need elukallidusele kaugelki ei wasta, pealegi kannatawad paljud kodanikud tööpuuduse all ja neil tuleb iga kuu oma palgast terwelt $\frac{1}{3}$ ja sagedasti koguni pool üüriks maksta, kuna enne sõda ta ainult $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{10}$ korteri eest ära andis, ning kui üürid nüüd tuntawalt kõrgenevad ja üürnikul mingisugust kaitset ei ole, langewad tuhanded perekonnad äärmisse wiletsusse, mis wõtab paljudel ära elamiswõimaluse, paljudel tuleb korterist lahkuda ehk wisatakse neid sealt wälja. Nii ei ole paljudel wõimalik uut korterit üürida, mida ei luba peaasjalikult tema wäikene palk ja omawalitsustel tuleb hoolt kanda nende korterisse paigutamises, mis omakorda omawalitsuse asutusi raskesse seisukorda wiib.

Neljandaks tekiwad sarnase wiletsa olukorra juures igasugused kuritööd, wargused ja muud pahed, samuti kasutawad riigiwastased, kommunistid sarnast seisukorda ära, tehes rahwa hulgas riigiwastast kihutustööd, suurendades seega riigiwastaseid piiriäärses Walgas, kus kaunis palju elanikka ka teisest rahwusest leidub.

5) Järgneb üüritõstmisele ka palga juurdenõudmine, sest majaomanikkude poolt kõrgendatakse üürisid mitmesajakordselt, nagu seda juba nüüd, kus ajalehtedes üüriseaduse kaotamise kohta teated ilmuwad, teha katsutakse, palgakõrgendamisele omakorda järgneb elukallidus ja igasugune hindade tõus ja wiimaks rahakursi langemine.

6) On sõdade tagajärjel Walga linnas hulk korterid ja majasid ära lagunenud, ka ei ole rahwa — elanikkude — arv wähenenud, waid koguni kaswanud, sest Wenemaalt sissetulnud optandid, samuti ka Lätimaalt ületulnud kodanikud on seda arwu tuntawalt tõstnud ning selle tagajärjel korterite puudus märksa suurenenud.

Seda kõike ette tuues juhib Walga üürnikkudeselts Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse tähelpanu nende asjaolude peale, mis riigi elu peale halwasti mõjuwad, tekkides üüriseaduse kaotamisel.

Ühtlasi protesteerib selts üüriseaduse kaotamise wastu, sest see wiiks üürnikud wiletsasse seisukorda ja jätaks neid täiesti kaitseta, kuna selle asemel annaks

majaomanikkudele täielise wõimaluse maja sissetulekuid üürnikkude arwel mitmesaja protsendi wõrra tõsta.

Walga üürnikkudeselts julgeb loota, et Riigikogu ja Wabariigi Walitsus asja tõsisele kaalumisele wõtab, üüriseaduse maksma jätab, muutes seda nii, et ta mõlemaid pooli rahuldaks ja peaasjalikult üürnikka majaomanikkude omawoli eest kindlasti kaitseks. Üüriseaduse ärakaotamist wõib alles siis ette wõtta, kui tarwidus tema järele iseenesest ära langeb, praegu on see aga täiesti warajane.

Nii on kohapealsete kodanikkude teated ja neid tuleb igatahes nüüd kaaluda ja mitte ilma tähelpanuta jätta. Komisjonis räägiti aga teisiti ja oldi arwamisel, et seal olla nii ja seal olla naa, aga niisugused arwamised ei saaks mitte kaaluwad olla ja sarnane korraldus tuleb täiesti üüriseaduse alla jätta ja selleks ka üüriseadus alles jätta.

Kui meie weel waataksime, missugusesse seisukorda langeksid riigiametnikud, politseinikud, kohtunikud ja teised, siis näeksime, et nende seisukord oleks täiesti wäljapääsematu. Ametnik, kui ternal mingisugused ülesanded, mis selle majaperemehe huwidega, kelle majas ta elab, wastolus oleks, täita tuleks, peab warsti korterist wäljatõstmist ootama, kuna aga korterit saada ei ole, siis peab tema wastawalt talitama, see on, kas loobuma oma kohustest, seaduse täitmisest, wõi mitte. Wõtame näiteks kohtuniku. Kuidas saaks kohtunik majaperemehele süüdlaseksmõistwa otsuse teha, kui temal enesel on selle süüdlaseksmõistetud majaperemehe poolt karistus oodata korterist wäljatõstmise näol. Ehk jälle politseinik, kes juurdlust toimetama peab ja majaperemees siis selle juurdluse põhjal süüdlaseks mõistetakse, siis on kindel, et politseinik oma koliga peab uulitsale kolima, ka niisugusel korral on seda karta, kui tegemist on kas wõi majaperemehe sõbraga wõi tema tuttawatega, alati peab ametnik oma seisukorras sellega arwestama, mida majaperemees, kes nõndanimetatud kuninglikus seisukorras on, heaks arwab. Majaperemees wõib oma soowisid mõjuda lasta kuidas temale meelejärele on. Eestkätt on kõige halwemasse seisukorda pandud kodanikud, kellel lastepere on. Juba enne sõda, kui korterid küllalt oli, oli nende seisukord küllalt raske. Lasteta perekonnad leidsid enestele korterid, kuna need, kellel lapsed oli, õige suurte raskustega korterit leidsid. Kortereid, mida lastega pere-

konnad said, olid kõige wiletsamad. Mida niisugused perekonnad teeksid praegusel korral, sest kui üüriseadus kaob, on neil igasugune elamiswõimalus täitsa ära wõetud. Riigikogu, kes rahwa alleshoidmisest, kui ka juurdekaswamisest huwitatud on, peab selle eest hoolitsema, et niisugune kord kindel oleks, kuidas need kaitstud on, kes noori riigikodanikka kaswatawad. Enne ei wõi üüriseaduse ära kaotamisest juttu olla.

Siis, ka omawalitsuse asutused, koolid, haigemajad ja heategewad asutused, kui üüriseadus kaob, on ühe isiku meelwalda antud, et ruumid saada ei ole, siis on nad oma tegewust sunnitud lõpetama, kui majaperemes neid majast lahutama sunnib.

Ehk kuidas on tulewikus poliitiline wõitlus wõimalik. Oled majaperemehe wastasrühmas, siis muud kui korterist wälja. Jah, kui tulewikus walimised tulewad, nii Riigikogu kui ka omawalitsuse omad, siis pole muud, kui anna hääli majaperemeeste kandidaatidele, kui ei anna, siis korterist wälja.

See ei ole ainult arwamine, waid seda on nüüd walimiste ajal kui ka ennem katsutud läbi wiia, aga senniajani ei olnud üürnikul tarwis karta, sest seadus kaitseb neid ja nii ei andnud nimetatud hirmutamised tagajärgi. Sarnasel korral aga, kui üüriseadus ära kaotatakse, muutuwad tagajärjed majaperemeeste kasuks. Ühes nimetatud näitustega käib üüriseaduse ära kaotamisega kaasas ka üüride tõstmine kuulmata kõrgele. Korteriid muutuksid kättesaamatuks, esimeseks kehweimatele kihtidele ja sellele järgneks ka rikkamad, nii ruttu, kui nende käest nende warandus wälja pigistada jõutakse. Lõpp on aga kindel, et wiimastel tuleb nendega, kes ennem neid uulitsal oma koliga olid, uulitsal ruumi jagada. Olgu tõenduseks „Waba Maa“ kirjeldus: „Waba Maa“ 31. maist nr. 124, laupäewal, kirjeldab järgmist: „Kuu aja eest käis ajakirjandusest teade läbi, et Wäike-Roosikrantsi tän. nr. 4 korter juba üle paari kuu waba. Järgmisel päewal kuulama minnes selgus, et korter kolmest wäiksest toast, kitsukesest köögist alumisel korral ja umbes 5 jalga laiast põõningukambrikesest koosneb. Kaks tuba olid sel ajal tõesti juba paari kuu ümber wabad seisnud, kahes toas elasid kaks prouat, kes kohe wälja lubasid kolida, kui majaomanikul korda läheb leida üürnikku, kes temale selle korteri eest 6.000 marka kuus maksab, ja aastaüüri ette, normi-

üüri asemel, mille suurus üle 1000 marga kuus. Teisel wõi kolmandal päewal pärast seda, kui ajakirjanduses selle korteri tühjaltseismise kohta sõnum oli, ehk nüüd kuu aega tagasi, walgendati tühjades tubades laed walgeks. Nõnda on korter, lisaks endisele paarile kuule, peale lubjatamist veel kuu aega tühjalt — aknad ja põrand lubased — seisnud. Hiljem asetati sinna veel mõned kolud. Kui niisuguseid wõtteid tarwitatakse korteri-kriisi süwendamiseks majaomanikkude poolt juba nüüd, kus meil veel üüriseadus on, mis sünniks siis, kui täna-homme üüriseadus ära kaotatakse, nagu majaomanikud seda nõuawad?“

Kui praegusel ajal üürilepinguid tehakse, öeldakse, et see pidada waba kokkulepe olema, mis aga nii ei ole. Majaperemes mõtleb praegu alati lepingute gemise juures, kui ma kaua kauplen, siis wõidakse korter lõpuks käest ära wõtta ja elamiseks wälja anda ning odawama üüri eest, kui niisuguse kauplemise teel saan, — ja annab ruumid ära. Kui sarnast seadust ei ole, mis majaperemeest elukorteriid wälja üürima sunnib, siis wõiks juhtuda, et mõni rikas majaomanik wõib oma „kuninglikust“ wõimust waimustatult — terve maja, kus mitukümmend korterit, elanikkudest tühjaks teha ja kuude wiisi tühjana hoida, ja kui niisuguseid majaomanikka oleks, ütleme wäga wäike arw, — 5, — nendel oleks wõimalik sajad perekonnad uulitsale tõugata ja suurt wiletsust tekitada. Et meil niisuguste mõtetega majaomanikka on, seda tõendawad kohtuprotsessid. On majaperemehi, kellel rikkust küllalt, et oma maja parandada ja korras hoida, nad ei tee seda aga mitte, waid, kui juhtub wõimalus olema maja lagunemisele kaasa aidata, et rutem häwinemise protsess edeneks, siis kasutatakse juhust. Tema ei tunne kahju oma waranduse häwinemisest, sest et seda tal küllalt on, waid ta tunneb lõbu, kui kümned perekonnad kannatada saawad, olgugi, et kannatajate seas ka neid on, kes oma terwise wabussõjas kaotanud on, olgu osalt ehk täielikult, nad on oma terwise kaotanud ka majaomaniku warandust kaitstes. Niisuguste majaperemeeste jaoks on seadust tarwis, mis neid wähegi taltsutaks ja et nemad oma tegewusega ei muutuks mitte riigile ja kodanikkudele koormaks ja häwitawaks teguriks. Tunnen ka majaperemehi, kes oma üürnikkudega ei ole kohus käinud ja on ka neid, kes kohtus on käinud, aga need käimised on üksikud ja

see teguwiis oli tingitud möödapääsemata asjaolust. Tunnen ka neid majaperemehi, kes ei ole üüri kuuekümnepäevasekski tõstnud, olgugi, et seadus seda lubab. Need majaperemehed on selle poolt, et üüriseadus püsima jääb, selle ära kaotamise korral arwawad tulema suured segadused, kusjuures ka nende warandus hädaohus on. Kui tahetakse ütelda, et kuidas enne oli, miks nüüd ei saa. Siis wõib selle peale wastata, et enne ei olnud parteilisi wõitlusi, ega olnud ka majaperemehed siis niisuguses kuninglikus kõrguses, kui nüüd, üüriseaduse ära kaotamise korral oleks. Siis oli ametnikka, kellele majaomanik oma wõimuga kuidagi ligi ei pääsenud, ehk kui see tal korda läks, siis oli majaomanikul palju waewa ja kulu kanda. Ametnikkude peale wõis tema ülematele kaebada ja kui kohtuametnik wõi mõni teine ametnik korterit tahtis saada ja kindlaks tehti, et see tühi oli, siis oli majaperemees sunnitud seda ära andma.

II Riigikogu walimiste ajal, kui erakondade jaoks kihutustööd tehti, kõnesid peeti ja lendlehti laiali laotati, öeldi igas kõnes kui ka lendlehe peal, et üüriseadus peab püsima. Ainult majaperemehed ütlesid endi eesmärgi üüriseaduse ära kaotamise olewat ja selleks minewat nemad teise Riigikogusse. Mul on meeles, kui lugupeetud Riigikogu esimees, härra Tõnisson, käis Tallinnas ja börsesaalis rahwaerakonna koosolekul kõneles nimetatud erakonna kasuks. Järgmisel päewal töö juures olles kuulsin nende tööliste waidlemist, kes olid eelmisel õhtul härra Tõnisson'i kõnet kuulamas käinud, kui waimustatud nad olid, et Tõnisson oli ütelnud: „Ka rahwaerakond kaitseb üüriseadust.“ Üüriseaduse komisjoni koosolekul sain aga mina rahwaerakonnast hoopis teise mulje, kui nägin, kuidas majaperemeestega seltsis ka rahwaerakonna esitaja üüriseaduse maha hääletas. Kas aga erakond oma esitajaga ühes arwamises on, seda saame näha. Tööerakond kirjutas weel hiljuti „Waba Maas“: „Riigikogu üüriseaduse komisjoni enamuse esialgne seisukoht kaldus üüriseaduse lõpetamise kasuks, et seda kaotada Tallinnas ja Tartus 1. juuliks 1925 a., teistes linnades koguni juba 1. septembriks k. a. See teade ulatas muidugi ajakirjandusse ja äratas suurt tähelepanu: Majaomanikud hõiskawad, need aga, kes üüriseaduse kaotamises oma peawarju kadumaminekut näewad, on ärewusse sattunud. Ja need wiimased moodustawad, wähemalt

arwuliselt, wastuwaidlematult seltskonna kaaluwama osa.

Kõige terawam on korterikitsikus kahtlemata Tallinnas; järjelikult on temale ka üüriseadus kõige suurema tegeliku tähtsusega. Esimeseks, kes korraldas koosoleku seisukoha wõtmiseks Riigikogus üüriseaduse komisjoni otsuse puhul, oli tööerakonna Tallinna osakond. Erakonnaliigete üldkoosolekul pühapäewa õhtul esines Riigikogu liige härra Anderkopp ülewaatega olukorrast. Riigikogu üüriseaduse komisjon on üüriseadust alles esialgselt arutanud, ei ole weel isegi esimesele hääletamisele jõudnud. Teatawasti käib iga seaduseelnõu wastawas komisjonis kolmekordse hääletamise alla ja esitatakse alles selle järele Riigikogu üldkoosolekule. Ja kuna Riigikogul nii palju edasilükkamatuid üldtähtsusega eelnõusid on päewakorra eesotsas, ei ole arwata, et üüriseaduse muutmise eelnõu weel kewadisel istungjärgul jõuaks otsustamise alla tulla.

Üüriseaduse kaotamise wastu on tööerakond kindlasti. Kõik andmed, mis meil olemas, ei luba seda kaotada, küll aga wõiks praegu üüriseadust parandada ja täiendada. Meil ei ole töölistel ega alamalseiswatel teenijatel palgad elukallidusele wastawalt tõusnud. Tahetakse üürinormid wabaks lasta, siis tuleks ka wastawalt palkasid tõsta. Tehakse seda ka riigi- ja omawalitsuse teenijatele, tõuseks kogu rahwa maksukoorem õige tuntawalt. Nõnda peab siis riigivalitsus hoolitsema, et seltskonna majanduslikult nõrgematel kihtidel majaomanikkude ülewõim üle pea ei kaswaks.

Weel üks asjaolu, kui meil peaks üüriseadus kaduma, siis ütleksid wäga paljud majaomanikud lihtsalt aastate keskel siginenud pinewa wahekorra kiuste oma üürnikkudele peawarju üles. Ja meil ei leidu weel nõndawõrd korterite tagawara, et kõigile jätkuks.“

Peale lehe kirjutuse ei olnud aga üüriseaduse komisjonis tööerakonna esitajas midagi muudatust märgata. Komisjoni koosolekul hääletas esitaja kõigi paranduste wastu, mis kuidagi üürnikkude seisukorda kergendanud oleks, ja lõpuks hääletas ta ka üüriseaduse maha. Sellest peab järeldama, et lehekirjutus on rahwa jaoks, kuna erakonna tegu teine on. Wõib olla, et tööerakond praegusel koosolekul oma tegewusega komisjoni esitajast lahku läheb. Hääletamise tagajärgi arwesse wõttes, on kristlased kau-

nis suure osa häälest saanud. On wanu inimesi, kellel kirik ja usk tema kaitse ja ajawiide on. Niisugusest mõttest juhitud andis ta oma hääle kristlastele. Kuidas saab tema nüüd petetud olema, kui kuulub, et need, kelle peale tema oma lootuse pani, teda ilma ulalusetä jätawad ja uulitsale wälja wisata lasewad. Narwas on kristlased hääli saanud peaaegu esimeses järjekorras, siis Tartus ja Pärnus on õige suur häältearw nende poolt antud ja ka Haapsalus on suur häältearw.

Riigikogu walimiste ajal oli enne hääle äraandmist nii mõneski perekonnas arupidamine, missugusele erakonnale häält anda. Perekonnas, kus otsusele jõuti, anti hääle ühele erakonnale, kus ühisele otsusele ei saadud, seal andis üks osa perekonnast ühele erakonnale, teine osa teisele. Nüüd kui üüriseadus ära kaob ja selle tagajärjel see perekond ilma ulalusetä jääb, siis tulewad sõnawahetused ja waidlused. Waidlustest wõiwad tekkida tülid, mis halbu tagajärgi tekitada wõiwad ka nendele, kes korteripuuduse all ei kannata.

Wõtame järgmise osa sellest esitatud kawast, kus öeldakse, et üüriseaduse kaotamisega astuwad jõusse need Balti eraseaduse määrused, mis maksuwseta olid üüriseaduse põhjal, ennem komisjoni koosolekul wõeti wastu, kus juhiti Balti eraseaduse III kõite juurde. Nii on siis näha, et siin on ka walitsemine isu äratanud. Nüüd, kes üüriseadust tahab tarwitada, peab uurijaks hakkama ja käugelt otsima, missugune paragrahw oli ära kaotatud, nii et tegelikus elus oleks see wäga raske läbi wiia. Ajutine walitus tühistas wõõrakeelse üüriseaduse, mis oli wälja antud 1916 aastal 27. augustil. Asutaw Kogu muutis ning täiendas seda seadust 1919 aastal 25. nowembril. I Riigikogu muutis seda 1921 aastal 2. detsembril. Nii wõisid kõik I Riigikogu liikmed oma parema arusaamise järele seaduse üle otsustada ja oma mõtteid wäljendada, sest seaduseelnõu oli neil Eesti keeles käes. Praegune seaduseelnõu juhatab aga lugupeetud Riigikogu liikmeid, kui käeliigutusega kusagile wõõrakeelseid seadusekogusid otsima ja

nende üle otsustama. Seadus, mis enne Eesti seadusandlikku wõimu kõrwale heidetud oli, arwatakse nüüd küllalt hea olewat tarwitusele wõtta. Meil tuleb tähele panna Eesti wabariigi põhiseadust, mis käsitab kodaniku õigust üldiste määruste all. Eesti wabariigi põhiseaduse § 4 wiimases lõikes kirjutatakse: Keegi ei wõi end wabandada seaduse mitte-teadmise-ga. § 5. Eesti wabariigi riigikeeleks on Eesti keel. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meil ei ole õigust kodanikka juhutada wõõrakeelse seadusekogu juurde ja neile kohuseks teha neid täita, pealegi on neid seadusekogusid nii wähe, et neid raske leida on. Teiseks ei ole kodanikud keelt, mis mitte riigikeel ei ole, kohustatud mõistma. On ka palju Riigikogu liikmeid, kes ei tea, mis sisulised need mõeldud paragrahwid on ja niiviisi ei saa otsustada. Meil peaks igal Riigikogu liikmel Eesti keeles seaduseelnõu, mis tahetakse üüriseaduse asemele maksma panna, kätte olema antud, siis wõib iga Riigikogu liige oma parema tunde järele otsustada. Ja kui Riigikogu liige sarnast seadust, mis temal Eesti keeles käes, on otsustanud, siis on tal rahuldaw teadmine, et see seadus ka kodanikkudele kättesaadaw on. Kui kord wõõrakeelne seadus tühistatud on ja eestikeelne maksma pandud, siis ei wõi meie wõõrakeelset uuesti maksma panna. Sarnase loogika juures wõiksime ka rootsikeelsed seadused maksma panna ja kodanikud peaksid neid täitma, mis aga mitte õiglase ei ole. Sellepärast, et seaduseelnõu, mis üüriseaduse asemele panna tahetakse, ei ole esitatud ei Riigikogule ega ka üüriseaduse komisjonile ja niisugusel korral wõimataks teeb asja edaspidist arutamist.

Kuna rkl. härra Martna ettepaneku esitas käesolewat seadust tagasi lükata, ühinen selle ettepanekuga.

(H ü ü d e d: L õ p e t a d a !)

Juhataja **J. Tõnisson**: On ettepanek tehtud koosoleku lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Koosolek lõpeb kell 2.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud: Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.